

עָלָם: טו ואֲשׁוּי ית בְּנֵי סְגִיאוֹן
כַּעֲפָרָא דְאַרְעָא כְּמָא דִּי לָא
אֲפֻשֵׁר לְגַבְרִי לְמַמְנֵי ית עֲפָרָא
דְאַרְעָא אֲפֵי בְּנֵי לָא יתִּמְנֹנִי:
י קוּם הַלִּיךְ בְּאַרְעָא לְאַרְכָּה
וּלְפָתְיָה אֲרִי לָךְ אֲתַנְיָה: יח וּפְרַם
אַבְרָם וְאַתָּא וַיְתִיב בְּמִישְׁרֵי
מְמָרָא דִּי בַּחֲבֵרוֹן וּבְנָא תַמָּן
מְדַבְּחָא קָרָם י: א וַהֲוָה בְּיוֹמֵי
אֲמֶרְפֶּל מֶלֶכָּא דְבַבֵּל אֲרִיזָה
מֶלֶכָּא דְאַלְסָר כְּדִרְעוּמָר

אֲתַנְנָה וְלִזְרַעַךָ עַד-עוֹלָם: טו וְשִׁמְתִּי
אֶת-זְרַעַךָ כְּעֶפֶר הָאָרֶץ אֲשֶׁר | אִם-
יִוָּכַל אִישׁ לְמַנּוֹת אֶת-עֶפֶר הָאָרֶץ גַּם-
זְרַעַךָ יִמָּנֶה: יז קוּם הִתְהַלֵּךְ בְּאַרְץ
לְאַרְכָּה וּלְרַחֲבָה כִּי לָךְ אֲתַנְנָה: יח
וַיֵּאָהֵל אַבְרָם וַיָּבֵא וַיֵּשֶׁב בְּאֵלְנֵי
מְמָרָא אֲשֶׁר בְּחֲבֵרוֹן וַיִּבְנֶה-שָׁם מִזְבֵּחַ
לַיהוָה: יח רַבִּיעַ יָד א וַיְהִי בַיּוֹם אֲמֶרְפֶּל
מֶלֶךְ-שֹׁנַעַר אֲרִיזָה מֶלֶךְ אֶלְסָר

לקט בהיר

רש"י

אֲרִיזָה פ"י מכל בית אֲרִיזָה ואפילו לוט, ודוקא או אֲרִיזָה
(ארה"ח): (כח) פ"י אֲרִיזָה ח"ט, "אם" זה ספק לומר אם
יכול למנות העפר יכול למנות זרעך ואם לאו, אלא
נאמרה דרך מליצה והכוונה על שלילתו, והגם שיגשם משלים
ודוגמות כאלו שאינם מחייבים השלילה, כאן בהכרח שגא
לשלו מאחר שהקדים והשוה אותם באומרו והיה זרעך

טמו היה הדבור פורש ממנו (הנה י"א י'): (טו) אשר
אם יוכל איש. כעס שאי אפשר ל"ט לעפר להמנות*
כך זרעך לא ימנה (ארה"ח): (יח) ממרא. שם אֲרִיזָה
(כ"ר י"ג ה'): (ח) אמרפל. הוא נמרוד שאמר
לאברהם פול"א לתוך כשבן האש (פירוש ב"ר):

שנינו ונסתחת - הימנה

כעפר הארץ, שגלה זה היינו יכולים לומר שמי שיכול לספור העפר ודאי שיכול לספור זרעך, אבל ימצא אנשים שהגם שאינם
יכולים לספור העפר יכולים לספור זרעך, אבל מאחר שהשוה אותם אי אפשר לומר כן, ובהכרח שגא לשלו
(רא"ם): (כט) פ"י אינו שם המחוז או העיר כי חברון שמו, ולפי שיטת ר' נחמיה ב"ר, ורש"י לשיטתו שפירש לקמן
(י"ד ו') ששדומיו של ממרא היו להם שם מיוחד לקרואם "אלונו" ופירושו מישור (ג"א): (א) וזה שם התואר מורכב מב'

אור החיים

לפניו כמו שפירשנו בפסוק כי את כל הארץ וגו' אף
על פי בן ממה שאמר הכתוב קום התהלך וגו'
ללמד תורה בא"י שהליכה הוה חזקה. ולסדרת
חכמים דמשים הציבותא וכו' חזקה הארץ לזכות
הצרכים זכה מדין הכתוב למעלה ואין נמידין
מכתוב זה כי הציבותא יכוין:
(ד) א. וידי צימי וגו'. עטס סדר הודעת
הענין פ"י, לומר כי ד' מלכים אלו

יז. קום התהלך בארץ וגו'. צפרק המוכר את
הפירות (ב"צ ק). ח"ל תניא הלך זה
לארכה ולרחבה קנה זה מקום הנוכו דצרי רבי
אליעזר ויחכמים אומרים לא קנה עד שיחזיק מאי
עשמא דרבי אליעזר דכתוב קום התהלך וגו'
לארכה וגו', ורצן החס משום הציבותא דאברהם
וכו' כדי שיהיה נוה לנכבש לפני בניו"ט ע"כ. הנה
לסדרת ר"א הגם שהחזיק בתלישת הארץ והמיכתה

אור בהיר

יחסיב הדבר שיוכל לראות הכל ממקום אחד. פב) והוא פועל דמיוני, שכמו שנוה לילך לארכה ולרחבה כמו כן יהיה
הכניסה. פג) ומדוייק נתינת טעם שאמר הכתוב כי לך אהנה. פירוש זרריך אהה לקנותה, על כן קום התהלך וגו', ואם אינו ענין
לגופה מנהו ענין לזולת. פד) ולא די לומר בקיבור שנשנה לוט ואברהם הציל אותו.

דנין ארץ ישראל וקדושתה
בכבוד וגב-קשה

ים
הר
עז
מן
הא
עא
עד

רוד
ישע

לא
זינת
אזמו
זבית

חוצ
יכף
ארץ.
כמו

מן
יס
חרה

יעור
אשר
רצו
ככל
לור
יחיק
ב"ר

(ה) זה
יך או
הארץ

טו"ד א אחר | הדברים האלה היה
 דבריהוה אל-אברם במחזה לאמר
 אל-תירא אברם אנכי מגן לך שכרך
 הרבה מאד: ויאמר אברם אדני
 יהוה מה-תתן-לי ואנכי הולך עירי
 ובן-משק ביתי הוא דמשק אליעזר:

חלקהון: א בתר פתגמא האלין
 הוה פתגמא דין עם אברם
 בנבואה למימר לא תדחל
 אברם מימרי תקוף לך אנךך
 סני לחרא: ב ואמר אברם יי
 אלהים מה תתן לי ואנא אזיל
 בקא וקד ובר פרנסא הרין
 דבביתי הוא דמשקאה אליעזר:

ג ואמר אברו
 וקד והא בר ג
 פתגמא דין
 ירתיקך דין
 הוא ירתיקך:

לקט בהיר

רשי"י

(א) שמיכת אחר בלא יו"ד הוא לשון יחיד כלומר אחר דבר אחד היה זאת, אבל אחרי פירושו אחרי דברים רבים (במ"ח). ולאו דוקא סמוך בזמן, אלא נסמך זה לזה, כלומר זה ילא מזה, שאל"כ מה בל להשמעו (בא"י), ועיין לקמן כ"ב כ: (ב) מאמר זה ומאמר הסמוך המשך אחד הוא, והכוונה הוא עו"ה על ג' דברים השיב הקב"ה לאברהם, והם צד"ר, ב' מהם צסס ר' לוי, והג' צסס רבנן, ואלו הם, שלא יירא מהגוים שסביביו שיעשו בו נקמה, ושלא יירא מן העונש שמה הרג נדיקים, ושלא ידאוג שמחמת נסים שיעשו לו כנר קבל שכר עבודתו. והנה הנוטה הא' לא בא בדברי רש"י כלל שאין בו טורח ופשוט הוא מלשון הכתוב שאמר אל תירא אנכי מגן לך פירושו פשוט שהקב"ה יגן בעדו כנגד מי שהוא, אבל הנוטה הב' לר"ך רש"י לפרש שגם זה נכלל ביראת אברהם ובמגינת הקב"ה, וזה מה שאמר נדיבור הסמוך מן העונש וכו', והנוטה ג' לר"ך רש"י להקדים שהיה לאברהם דאגה עליו לפי שזה נקרא דאגה ולא יראה, ודאגה לא נזכר בפסוק רק נשמע מאחר שהקב"ה אמר שכרך הרבה מאד, וזוה יבאו דברי רש"י על מכוונם כפסוק ופרח (נח"י): (ג) פ"י גם זאת היא עבודתו של מנחם בן סרוק לחבר לו ער ועונה, כלומר הוא אומר שגם ער ועונה מלשון יורש הם (ובך הוא התרגם שם וכן הראב"ע) ואין ראונו לומר כאן שאברהם הלך צנינים, אלא כמו משרש שאין פירושו שחסיף ותחוק ותחן שרשים, אלא תעקר שרשים, כל זה הוא דעה מנחם, אבל אינו מודה לו לא שם ולא כאן, כי שם פירושו ער הפך הישן שהנביא קלל שיכרתו לו תלמידים שהם ערים ומוכנים לשמוע ואנשים שהם עונים דבר חכמה, וכאן פירושו מלשון חורבן, והוא מן חובות הכפולות כמו ערער תתערער וכמו אדמדס או פתלחול (בא"ר): (ד) פ"י זה ענינו לכאן לומר חוץ ממה שאני עירי גס שכר עוה"ו אין בו תכלית לעזבו לאחרים: (ה) שחרגס דמשקאה, והה"א הנוסף בלשון ארמי הוא כמו יו"ד בעברי כמו עמוני שפירושו שהוא מבני עמון (רא"ם), וענינו לומר שאפילו ממשפחתי וממולדתי אינו, אלא הוא משבט אחר וממדינה אחרת, ולפי הדרוש וגם לפי הרמז ענינו לומר שכל כחי ועבודתי בחיטך והרנלת תורה נחתי בו ולא צנני, וכונת הכתוב לכולם לכן מציאם (מ"ל): (ו) שנאמר עד חובה אשר משאל לדמשק, והוא היה העיקר בההרדפה, כמו שדרשו מתיבת חניכיו (רא"ם):

(ז"ה): (ח) אחר הדברים האלה, כל מקום שנאמר אחר (סמוך), אחריו מופלג (צ"ח), אחר הדברים האלה אחר שנטעה לו גם זה שהרג את המלכים, והיה דואג ואומר* שמה קבלתי שכר עני כג' לדקותי, לכך אמר לו המקום אל תירא אברם (צ"ח): אנכי מגן לך. מן העונש שלא תענש על כל אותן נפשות שהרגת (צ"ח), ומה שאתה דואג על קבול שכרך, שכרך הרבה מאד: (צ) הולך עירי. מנחם בן סרוק פירשו בשון יורש, וחבר לו (הנא"ב צ"ח) ער ועונה, עירי בלא יורש, כאשר תאמר (וי"ו צ"ח) ובכל הצוהתי משרש, תעקר שרשים, כך לשון עירי חסר צניס, ובלע"ז דיפשעניין, ולי נראה ער ועונה מגזירת (ב"ה צ"ח) ולצ"י ער, ועירי לשון חורבן, וכן (ה"ה קצ"ו) ערו ערו, וכן הנקרא (צ"ח) ערות יסוד, וכן (י"ה צ"ח) ערער תתערער, וכן (צ"ח צ"ח) כי ארצה ערה: ובן משק ביתי. כהרמזו, שכל ביתי נחון על פיו, כמו (מ"ה צ"ח) ועל פוך ישק, אפוערופא שני, ואינו היה לי בן היה צני ממונה"י עני שני: דמשק. לפי התרגום"י מדמשק היה, ולפי מדרש הגדה (צ"ח) שדף המלכים עד דמשק"י, ובגמרא שגנו (י"ה צ"ח) דרבו נעטריקון דוגה ומשקה מתורה רבו לאחרים: שינוי נוסחאות: דואג שמה נחבבל שבר על כל צדקותיו

(ג) הן לי לא
 התן לי: (ה)
 הוליוו מאהלו
 (בג"ה קצ"ו) חמו
 צמלות שאיך
 חבל אברהם י
 (צ"ח) חני קור
 הוליוו מחלל
 שינוי נוסחאות: יהיה
 בדעת, הולא מדי
 פירושו לא ממזל
 הצ"ר הענין רח
 ובפנימיות אין ח
 לורך יש בדבר,
 השמטת שמו (ב)
 חבל לא העמיד

(טו) ג. ויא
 כבר הצעוהו
 כעפר הארץ
 אומריו הן לי
 לריך גדעת ה
 אחר שאין לו
 אחר צ"ח. אכן
 בלחיות שבשו
 הארץ, ודבר י
 אדם הצוויים

וַיֹּאמֶר אַבְרָם הֵן לִי לֹא נָתַתָּה זֶרַע
 וְהִנֵּה בְּנֵי בֵיתִי יֹרְשׁ אֹתִי: וְהִנֵּה →
 דְּבַר יְהוָה אֵלָיו לֵאמֹר לֹא יִירָשְׁךָ זֶה
 כִּי־אִם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֶּעֶיךָ הוּא יִירָשְׁךָ:
 וַיּוֹצֵא אֹתוֹ הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַבְּטַחָא

ג ואמר אברם הא לי לא נתת זרע
 ולך והא בר ביתי ירית יתי: והא
 פתנקא דני עמיה למימר לא
 ירתיך דין אלהין בר די תוליד
 הוא ירתיך: והאפיק יתיה לקרא

האלין
 אברם
 תרחל
 אנה
 ים י
 אזיל
 הדין
 יעזר:

לקט בהיר

רש"י

ז) חיבת הן משמעותה שזה רק הקדמה על עיקר המאמר
 וחסר הגזירה והסיוס, לכן הוסיף רש"י הכוונה (בא"י),
 וצא אברהם לומר שאם לא יהיה לו זרע אז גם הנצחה הב'
 שדרך הרבה מאוד גם כן אינו הנצחה (רא"ם), ועל כל זה
 השיבו הקב"ה אשר ילא ממעיך הוא יירשך בין בגשמיות
 ובין ברוחניות, הוא יהיה אפטרופוס על שלך והוא יקבל
 ממך כל תורתך (מהר"א): ח) ופשוטו זה דחוק מאוד,
 כי אם היה אז צפנים פשיטא שלא לראות הכוכבים, ומה
 ילא לנו אם היה בחוץ או צפנים (ג"א): ט) פ"י לא

(ג) הן לי לא נתת זרע. ומה תועלת בכל אשר
 התן לי: (ה) ויוצא אותו החוצה. לפי פשוטו
 הוליוו מהלכו לחק"י לראות הכוכבים, ולפי מדרשו
 (בנה ה"י) אמר לו לא מהלעגנינות בקד"י, בראיה
 במלות שאיך עתיד להעמיד"ן, אברהם אין לו בן,
 אצל אברהם יש לו * בן, ברי לא תגד אצל ברה תגד
 ובי"י, הני קורה לכס שב אחר ויכתובה המזל, ד"ה
 הוליוו מהלכו של עונס והגזירה למענה מן
 שינוי נוסחאות י"ה ה"ה

גאמר
 יצרים
 לכיס,
 ל כל
 (ב"י):
 אותן
 קבול
 זנחה
 א טר
 א י"ם
 ירירי
 שוכה
 וכן
 וכן
 ארח
 זן על
 יאילו
 לפי
 (ב"י)
 ב"ה
 י"ם:

אור החיים

דרך הומרו (קבלת ג') רוח הצהמה היוודת היה
 למטה לארץ, והם הנקראים עמי הארץ, ובני אדם
 כאלו לא יתמנה רעון הדיקים צהם, נזה אמר
 אברהם הן לי וגו', פירוש דבר השוה לו לא נתת
 זרע, ומה הביצו ה' ולאמר לו ספור הכוכבים כה
 יהיה זרעך והם הדיקים המשולים לכוכבים דכתיב
 (דניאל י"ב) ומלדיקי הרבים כוכבים וצוה נחה
 דעתו, והל יקשה לך לפירוש זה ממאמר רז"ל בדרשו
 בפסוק וכוה זרעך כעפר הארץ באמר ה' ליעקב,
 ח"ל (צ"ר ה"ע) כעפר וגו' מה עפר אינו מהצדך
 אלא צמים כך ציך וכו' מה עפר מכלה בני מהכות

טו) ג. ויאמר אברהם הן לי וגו'. קשה ה' איך
 יוכל לומר לא נתת וגו' והנה
 כבר הצעיהו ואמר לו (נשיג י"ג ע"י) ובמתי זרעך
 כעפר הארץ ומה לו נפקפק ה"ו בדברי ה'. צ'
 הומרו הן לי"י) היה לו לומר הן לא נתת לי ג'
 לריך נדעת הכוונה בהומרו והנה בן ביתי יורש
 אחר שאין לו זרע מה לי אם יורש אותו בן ביתו או
 אחר"י). אכן כוונת הכתוב היא על זה הדרך,
 בנהיות שבצורת הזרע באמר לו ה' אמר כעפר
 הארץ, ודבר ידוע כי הנמשלים לעפר הארץ הם בני
 אדם הצויים והפחותים שאין צהם נפש קדושה, על

אור בהיר

מרשעים. קיד) שמדגיש חיבת לי, בלשך הקדומו ומשמע שזה למעט. קמז) ולארכנה.

עָבַר בֵּין הַגְּזֵרִים הָאֵלֶּה: ^י בַּיּוֹם הַהוּא
 בָּרַת יְהוָה אֶת־אֲבָרָם בְּרִית לֵאמֹר
 לְזַרְעֲךָ נָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְהַר
 מִצְרַיִם עַד־הַנְּהַר הַגָּדֹל נְהַר־פָּרָת:

דַּעֲרָא בֵּין פְּלִגְנָא הָאֵלִין: יי בַּיּוֹמָא
 הַהוּא גִזַּר יי עִם אֲבָרָם קָיָם
 לְמִימַר לְבְנֵךָ יְהִיבִית יֵת אֶרְעָא
 דְרָא מִן נְהַרָא דְמִצְרַיִם יַעַד
 נְהַרָא רְבָא נְהַרָא פָּרָת:

לקט בהיר

רש"י

מא) מנינו לשון עבר משמש על ההווה ולא על העתיד, ולו יהיה שפ"י נחמי באמירתו הלא אף באמירה לא נתן עד עתה אלא אמר שיתן לעתיד, אלא ודאי כאשר אמר שיתן כבר היא נחונה (רא"ם), ודוקא כאן שכרת ברית וא"כ יתן בין זכו ובין לא זכו, אבל עד עתה לא אמר נחמי שהטעם יכול לגרום חזרה (ג"א), וכדי ללמדנו שאמירתו כנתינת אמרה בלשון עבר (ב"ב: מב) בשלמא דנחאל י' ד' שאמר הנהר הגדול היא חדקל הגס שהיא השלישי, יש לומר שגדול לעלמו, לא שהיא גדול מצ' הקודמים, אבל כאן אי אפשר לומר כן שהרי כתיב מנהר מצרים משמע שגדול ממנו והוא פישון שנאמר בו שם "האחד", אלא ודאי גדול ממנו באיכות ולא בכמות, ומה שאמרו בנכרות דפרת הוא הגדול שכולן, אפשר ליישב שבמקורו הוא הגדול וממנו נובעים ומתפשטים כולם אבל אחר שנחשטו נקטן מכולן (מ"ל: מג) המלכות נקרא

→ (ספרי ב"ב: יח) בערב היה צאה ובקרב היה שבה: (יח) לזרעך נתתי. יי אמירתו של הקצ"ה כאלו היה שבוים (ב"ב: יח) עד הנהר הגדול נהר פרת. לפי שהוא דבוק לארץ ישראלים קוראכו גדול, הש"פ שהוא מאוחר בארצעה ונכרות (פס"ה) היולאים מטען, שנאמר (ב"ב: יח) והנהר הרביעי הוא פרת, משל הדיוט שבד מלך מלך (בבב"ב: יח), הדבוק לשחורב"י ויבשהו

יט ית
 קדמונא
 וית נכו
 כנענאי
 מז א ויש
 ליה ולו
 הקר: ב
 כען מנ
 לות או
 וקביא

לך (ספרי)
 כאן ולא
 ומואב וי
 לישראל
 י"א י"ה
 משמעת
 צה (דני)
 שפחה
 שנטשו ל
 ולא גבוי
 לימד עי
 (ב"ב: א)
 ציתו:
 שנינו נוסחא

רפאים, ו
 חוי לפיק
 שפרשו מ
 בשביל מל
 שהיו לה
 (ב"ב):
 (רא"ם):
 מולדות)
 לקול ולא
 לעשות די
 צרי אגלה

אור ההיים

אמורי, ואם לא היה טעם בלימות עון אמורי"ם) היו צנו ונכסים תוקף ומיד ועונם יפרעו צעונשים אחרים כאשר ישפוט הכופע בלדק:

יח. ביום ההוא ברית וגו'. אמרו נחמי נכון עבר, לפי מה שקדם לנו בהחזיק צה אצרהס כמו שפירשנו במקומו (ענין י"ג ע"ו) ילדק נומר נתתי כבר כי הצניס חכו מדין יורש. הנה יש נחמיה חיד עה מראות עיניהם של הממאנים נכחאמן צנדולתיו ומענתיו העתידה (צח"ט), כי מקרה מלה דיצר הכתוב שכרת ה' ברית עם אצרהס אצינו עניו הצניס נחת לזרעו עברה אומות ועד עתה לא מנינו נתן ה' לישראל הלא ז' אומות ונשאר ג' אומות ולחך יאמרו העלמות היצבות אצדה תקות נחתינו ובציעת ה' מנגדתס, וגם ה'

נתן ה' לא כולם צאו לפרק התקבל וצטונותיו עבדים משלו צנו, ועבה ה' ככה"ה) לרמוח מדה כנגד מדה כשם שאלו עבדי ה' ולחך נכנעים לו יחצי כעבד מורד צרצו גם כן יצואו עבדים שגנו וימרדו צנו. ועוד יש ללמוד מיונין נקיים צריתו. עוד נחמי לצי נחור צסדר הכתובים ואראה כי הקדים הקני והקניזי והקדמוני שהם עמון ומואב ואדום שלא צאו לידנו צראשונה הלא ז' המאוחרים ואין נכון להקדים המאוחר, אכן ודאי כי מלת ה' היתה זאת להעריך ולהגיד נך כי עיקר הנתנה היא העתידה שיצואו יחד הג' ועמם הנותר מהז' אומות, ותקפון פיה עונה צראות בציעת ה', וסיומן לדבר נתנת הד' מנכיס אשר נתן ה' לאצרהס"ם) ג' כנגד קני וקניזי וקדמוני והרביעי שדעל מלך גויס"ם) רמז אל

אור בהיר

פירוש אין זה אומר שדוקא דור ד' ולא דור ג', אלא לומר שדור ד' ישוץ על כל פנים. קצה) הקשה על עלמו, הלא האמורי יש לו בחירה, ומה יהיה אם יחטא יותר וגשם עונו בדור הג' לישראל ויכנס דור הג', ומחי אם כן יתפרע עון המרגלים. קנט) באומרם כבר נתן ה' לנו מה שהבטיח ונעלמו והטרדנו חו"ש ואצדה תקוה עפ"ל. קס) ר"ל אם נגזר עלינו גלות, נמה דוקא אלא אותם אומות שנתנו לנו לעבדים, עליונים למטה וכו'. קסא) שהוא פועל דמיוני. קסב) מלך כמה אומות.

בען זעיר מִיָּא וְאִסְחוּ רִגְלֵיכֹן וְרַחְצוּ רִגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ: וְאִסְתְּמִיכוּ תַּחַת אֵילָנָא: ה' וְאִסְבַּ פְּתָא דְלַחְמָא וְסַעֲדוּ לְבָבוֹן בְּתַר דֵּה וְאִקְחָהּ פִּתְלָחַם וְסַעֲדוּ לְבָבְכֶם

רש"י

לקט בהיר

והקצ"ה שלם לצניו על ידי שליח, שנאמר (במד' כ"ו י"א) וירם משה את ידו ויך את הסלע (ב"מ פ"ה): ורחצו רגליכם. כסבור שהם ערביים שמשחוחים לאצק רגליהם, והקפיד שלא להכניס עבודה זרה לביתו^י, אבל לוט שלא הקפיד הקדים לינה לרחילה, שנאמר* (י"ט כ) ולינו ורחלו רגליכם (ב"ר ג' ד'): תחת העץ. תחת האילן^י (ב"ר ג' ו'): (ה) וסעדו לבכם. בתורה

שינוי טעמאות * שאמר להם

צעממי, ומביא רש"י ז"ל מה ששילס לו הקצ"ה מדה כנגד מדה להראות שאע"פ שכוונת אאע"ה היחה לטובה שיהיו נעשים ב' ההכנות כאחד ולא ישהה מכלי מקום הקב"ה מדקדק עם לדיקויו כחוט השערה, כי לחון נראה שאינו רוצה לזלזל צעממו להביא מים לרגליהם, והלחם היה נותן להם בכבודו וצעממו כביכול שנאמר (שמות ט"ז ד') הנני ממטיר לכם לחם מן השמים (ג"א), וא"ת למה הביא רש"י ז"ל פסוק זה שהוא פורענות ולא פסוק (שמות י"ז ו') והכת בצור, שהביאו חז"ל בגמ' והוא פסוק של ברכה (נח"י), וי"ל שמשם אין ראייה שהיתה משום משלוס אלא הרצון היחה להראות שהמטה מוכן גם לטוב והיה א"כ הכרח שמה יעשו, משא"כ פסוק זה אדרבה היחה הרצון דוקא שלא צמטה, וא"כ נעשה ע"י משה ודאי רק משום משלוס פורענות (מ"ל), גם י"ל שרצה רבינו להראות בזה הגריעוואת כשצא ע"י שליח, שייתה תקלה, מה שלא היה כן אם היחה צאה ע"י הקב"ה (ב"ב), עוד י"ל כי שם כתיב הנני עומד לפניך על הנור, א"כ אפשר שזה נקרא שלא ע"י שליח, משא"כ צפ' חקת (בד"א): (בג) אין דיוקו מן ורחלו, שכן הוא המדה לרחון רגליו מי שצא מן הדרך, אבל היל"ל להפך קודם השענו תחת העץ להכניסם ולישנם ואח"כ יוקח מים לרחון, אלא ודאי שלא יכנס ע"ז לרשות שלו (רא"ם), אבל בלוט מנינו ב' שינויים, הא' שלא אמר ורחלו קודם אומרו סורו נא אל בית עבדכם כמו שעשה אברהם מפני שלא הקפיד, וההכרח שלא רק מפני פחד אנשי קודם אמר להם כן שהכחזו משמיענו שאמר להם לרחון רגליהם ולא השמענו שאמר להם שיבואו לאכול, והדיוק השני שאמר להם לינה קודם לרחילה, וזאת מיישב רש"י במקומו, והס' ב' ספרות בצ"ר, ורש"י מביא שניהם שניהם נזכרים ומוכרחים בפשט הכתוב, ואלו ואלו דברי אלהים חיים. ופשוט שאין "ערביים" אלו אותם ערביים שהביא רש"י לקמן כ"א י"ז בני ישמעאל, כי ישמעאל היה עתה רק בן י"ג שנה, והא לך לשון רש"י בירמ' ג' ב' ערבי יושב אהלים שהוא תמיד מצוי בחון במדברות ועל שם כך הוא קרוי ערבי שזוכן בערבה עכ"ל: (כד) פי' אינו חתיכת

אור ההיים

יחשב גוף וייתהם אליו צחינת רגל כידוע העעס לידעי חן, ורמו להם שיקחו מעט מים מפשעי התורה ויעהרו צו רגליהם שהוא צחינת גוף הניכר עליהם, וישענו תחת העץ שהיא התורה שנקראה עץ חיים, וזהו אמר העץ צה"א הידיעה^י. גם אמר להם שיקחו פת לחם הוא צחינת פנימיות התורה ויסעדו צו פנימיותם והוא אומרו לצכס^י. ודקדק לומר פת לחם^י פת שיב צחינתו לחם שס' ג' היוות^י שהם צחינת חיות העולמות:

כמנהג הלכות צאורחים^י שהיו מקדימין לרחון רגליהם לחשבת עבודה זרה כלאומרם ז"ל (צ"מ פ"ו), ואומרו מעע^י זה מנהגו לומר לאורחים^י להראות כי אין עורה הרצה עליהם שלא צייפס. עוד ירמו ענין הנוגע למלאכים שיקחו מעט מים שהיא התורה, ולהיות כי התורה יש צה צחינת הפשט וצחינת הפנימיות והנה המלאכים שבאו בדמות אנשים הוא גוף שצרא להם ה' רוחני מהגלדה האוירים (זוכר ח"א נ"ח). וצערך עלמות המלאך

אור בהיר

הלא ידע שאינם ערביים. (כב) כי כל מה שכיבד אותם היה רק לפנים. (בג) וכי קמנן היה הראש וראשון להכנסת אורחים. (כד) אמור מעט ועשה הרבה, אבל כשנתן נתן כשפע. (כה) הגם שלא דיבר עד עתה משום עץ. (כז) כמו שהלג פנימי. (כז) ולא די לומר פת. (כח) שהם נגימטריא ע"ת כמנין לחם.

אַחַר תִּעְבְּרוּ בְּיַעַלְכֵן עֲבַרְתֶּם עַל- עַבְדְּכֶם וַיֹּאמְרוּ בֵּן תַּעֲשֶׂה בְּאִשְׁרֵךְ

בן תעברון ארי על בן עברתון
על עבדכון ואמרו בן תעביד

לקט בהיר

רש"י

בנביאים ובכתובים מלינו דפתח סעדתא* דלצח^(כ),
 בתורה וסעדו לצכס, בנביאים (פי' י"ט ה') סעד לצכ
 פת להס, בכתובים (ה' ק"ד ט"ו) ולחס לצכ חנוס
 יסעד, א"ר המא* לצכס אין כתיב (כאן) אלא
 לצכס^(כ), מגיד שאין יר הרע שולט במלאכים (כ"ה):
 אחר תעבורו. אח"כ תלכו^(כ): כי על בן
 עברתם. כי הדבר הזה אני מצקס מכס מאחר
 בעברתם^(כ) עלי לכבודי: כי על בן. כמו על אשר
 וכן כל כי על בן בעמקרא, כי על בן באו בצל קורתי
 (י"ט ה'), כי על בן רחיתי פניך (כ"ה י'), כי על בן לא
 נתחיה (כ"ה כ"ו), כי על בן ידעת חנותנו (במד' י"ג לא):
 שינוי נסחאות: מוויחא * אהא

ען תלוש מדאמר צה"א הידועה פי' אותו הען העשוי
 והנעווי לשיב תחתיו ולחסות מחוס השמש בללו, וכוזה"ק
 נאמר שהיה לו לאאע"ה אילן שבו היה מנסה את האורחים
 עיי"ש, ואפשר שעל זה רמז ה"א הידועה (מ"ל): (כה)
 כוונת רבינו כאן ליישב הכתוב על מכונו, שלפוס ריהטא
 נראה שחסר מן הכתוב שאמר שיקח להם ולא אמר
 שיאכלוהו וכוה יסעדו לצכ, אבל באמת אינו חסר שהאכילה
 נכלל באומרו וסעדו לצכס בוא"ו, כלומר אני מכין לכם והחס
 חסעדו לצכס בו, ומזכר שהסעד יהיה באכילה, וכדי שלא
 חטעה לומר שאינו כן אלא הוא"ו מורה על דבר אחר חוץ
 מלחס שבו יהיה הסעד, לזה מביא מנו"כ ושם בהכרח
 שהלחס יסעד (ד"ד): (כו) כוונת הקושיא, שתיבת לצכ

הוא מהכפולות כמו ירקק המורה חיזוק וריבוי (הגם שאינו ל' רבים שהל' רבים לבות או לבנות) משא"כ "לכ", והענין שהלכ
 גוש א' הוא, אבל יש בו מדורות ושכונת ב' היצרים (מה דלא שייך במלאכים), לזה טעמי בעי למה כתיב פעם לב ופעם לצכ
 (ואה"כ בכל מקום יש לתקור ולמלא טעם בין כך ובין כך), וזה שקשה לרו"ל, שהגם שע"פ פשטות דיבר אנרס בשלון ערבי, ובו
 אין חילוק בין כפולה ופשטה, אבל לצכס אין כתיב כאן פי' למה כשהעתיק הכתוב ב"ה דיבור של אאע"ה כתב לב ולא לצכ
 (ב"ב): (כו) ב' דברים חידש רבינו בקולר אמריו, הוסיף תיבת כן, לומר שלא יטעה אותך חסרון הוא"ו לומר שדבר זה
 שיעדו לצכ יהיה אחר שיעבורו, ועוד חיקן ששינה תיבת תעבורו ועשה ממנו תלכו, שאברהם אמר תעבורו לפי דעתם
 שרזונם היה רק לעבור דרך שם כמו שאמר להם כי על בן עברתם, לזה אמר להם שקודם יאכלו ואח"כ יעשו מה שרזונם
 לעבור, אבל האמת שאם יעמדו אצלו לאכול ולנוח שייך לומר תלכו ולא תעבורו (רא"ם): (כח) משמעות מאמר זה פשוט
 הוא, בשביל בן עברתם דרך עלי ולא הלכתם בדרך אחר שרזונכם היה לתעוד אללי, וזה אינו אמת, ולו יהיה כן, אין לביישם
 לומר להם זאת, לזה פירש ואמר שהם ב' מאמרים מחולקים, שתיבת "כי" הוא מאמר בפני עצמו, והוא נתינת טעם על
 הקושיא שנשאר בכה ולא נכתב, כלומר אל תשאלו ואל תחמו מה לי ולכם והאיך מלאני לבי לבקש מכם שהסעדו אללי וכי
 קרובים או חברים אנחנו, לזה אמר (כי) טעם שעשיתי זאת (על אשר עברתם על עבדכם) פי' עברתם עלי לכבודי אם כן יש

אור החיים

ה. כי על בן וגו' (כ"ה) פי' כדי שלא יאמרו איך
 מזמינס לאכול אחר שהכיר צהס היוחס משרתי
 עליון. כי הגם שפירשנו שיכוון בדבריו אל הרוחניות
 עם כל זה הפצע אינו נעקר, וגם במאכנ יב סודות
 מופלאים באומרו (משלי י"ג) לדיק אוכל נשבע נפשו
 לפנימיות הרוחניות?. לזה אמר להם כי וגו' פי' כי

טעם לדברי על בן עברתם (כ"ה) פי' בן כסדר זה דמות
 אנשים שינסם בזמן הגשמי גם כן, ויאמרו בן (כ"ה) פי'
 בן הוא כדבריו שעל בן עברו עליו דמות אנשים (כ"ה)
 והסכימו אליו לעשות כאשר דיבר (כ"ה). עוד רמז לו
 שיעשה בדרך האומר בדבריו להעמיסם רוחניות
 הנאות להם כרמז בדבריו כמו שפירשתי:

אור בהיר

כ"ה ק"ל פשוט הכתוב משמע שבשביל בן עברו דרך עלי כדי שיאכלו שם נחמרי. ולו יהיה שהוא כן, לא יאות לומר להם זה, שבו
 יכלימם. (ל) ואם כן יכול להיות ב' דברים כא', שיאכלו בגשמיות ויהנה הנפש ממנו, אבל זה לא שייך אלא בחדש גשמי. (לא)
 וכאילו אמר על אשר בן עברתם. (לב) שלכאורה תיבת בן מיותר, ודי היה לומר תעשה כאשר דברת, אלא ודאי תיבת בן הוא מאמר
 בפני עצמו. (לג) כדי להפיס דעמו באורחים, שנלא זה היו באים בדמות רוחני שלהם. (לד) זה פי' תעשה כאשר דברת,

במא די מלי
 למשכנא לו
 תלת סאין
 ועבדי גריץ
 אברהם ודן
 וטב ויהב לו
 יתה: ה וגם
 תורי די עבד
 משמש על
 ואבדו: ט ו

(ו) קמח סלו
 עבדים, לכסו
 (ז) בן ג
 להכנין ג' ג'
 זה ישמעאל (י)
 וגו'. ולחס לו
 שהזכר לה א
 העיסה (י"ה)
 החלב שקולטין
 אשר תקולטין,
 קמייכהו (כ"ה)
 מכלן שלא ישג
 ב"ה (כ"ה): (ט)
 שינוי נסחאות: לשאוב
 ועיסה זאת שואב
 לדרשה גם "רך"
 פירושו רך (במ"
 ומריף, וכשהלשון
 הידוע ושהיינו מ
 שלא חשב אלא ה
 אנרס אבינו או
 שאברהם לא עשה
 יתור אשר עשה ר
 אבל הלשון יחיד ל
 לא פירש רש"י כי

ז. ויאמרו

שהסכימו לו

וַיִּבְרָתָּ: וַיִּמְהַר אַבְרָהָם הָאֱלֹהִים אֶל־
 שָׂרָה וַיֹּאמֶר מְהֵרָי שְׁלֹשׁ סָאִים קֶמַח
 סִלַּת לְיֹשֵׁי וְעֵשִׂי עֲגוֹת: וַאֲלֵהֶבֶקֶר רֶגֶץ
 אַבְרָהָם וַיִּקַּח בֶּן־בְּקָר רֶדֶךְ וְטוֹב וַיִּתֵּן
 אֶל־הַנְּעָר וַיִּמְהַר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ: ה וַיִּקַּח
 חֲמָאָה וְחֵלֶב וּבִנְהֶבֶקֶר אֲשֶׁר עָשָׂה
 וַיִּתֵּן לַפְּנֵיהֶם וְהוּא־עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת
 הָעֵץ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אֵיךְ שָׂרָה

כמא די מללתיא: ו ואוחי אברהם
 למשכנא לות שרה ואמר אוקא
 תלת סאין קמחא דסלתא לוישי
 ועבידי גרועין: ו ולות תורי רהט
 אברהם ודבר בר תורי רכיד
 וטב ויהב לעולמא ואוחי למעבד
 יתה: ה ונסיב שמן וחלב ובר
 תורי די עבד ויהב קרמיהון והוא
 משמש עלויהון תחות איקנא
 ואכרו: ט ואמרו לה אן שרה

לקט בהיר

רשיי

לי שייכות עמכם וכן אלל לוט (כי) טעם שארשה לעלמי
 להעיו פני ולשאלו מכס דבר גדול כזה שלא לפגוע בנאשם
 אלו (על אשר באו בלל קורתי), וכן בחמר (כי) טעם שעשמה
 זאת לא משום פריצות או זנות אלא (על אשר לא נחיתה),
 וכן אלל יתרו (כי) טעם שמחוייב אתה ליתך עמנו (על אשר
 ידעת חנותינו) (סה"ז): (כט) בהכרח שהם ב' דברים
 וחמר הוא"ו מתיבתא סולת, שאם היה להפך סולת קמח היה
 פירושו סולת הנעשה מקמח, שהקמח אינו מנופה כל זרבו
 ויכול לרקוד אותו עוד הפעם ולהוציא ממנו סולת, (וגם אז
 מיותר הוא שהיה די לומר שלש סאים סלת - נה"ק) ואם זה
 ליקח סולת הרי רזונו לתת להם פת נקיה ולמה א"כ עוד
 הקמח, אלא ודאי לכסות הקדירה שדוקא קמח מסוגל לדבר
 זה (רא"ם): (ל) כן נקרא עיסה שנעשה מקמח שלא בא
 עד שלש גדול, וזה מכסים הקדירה שנחבשל בו הנער
 ועיסה זאת שזב וקולט הזהמא שנעשה ע"י הנישול (הערך): (לא) מדאמר ויטב בוא"ו ש"מ שהוא אחר, ומדטוב
 לדרשה גם "רך" לדרשה (גמרא), ונחר רש"י נש"ם ולא צב"ר שאמרו דרכין וטב והוא פשוט צימר, כי בן צקר בעלמו
 פירושו רך (במ"ח), ועוד שאם יחמוך לשון אחד לג' חלקים לא יהיה חתיכה ראויה להמכר (ג"א): (לב) הוא מאכל חד
 וחרף, וכשהלשון מתבשל בו הוא מאכל מלכים ושרים (רש"י שם): (לג) מדאמר הנער בה"א הידועה משמע אותו הנער
 הידוע ושהיינו מדברים בו, ואין זה כי אם ישמעאל, ואם לאו לחנכו הלא כמה עבדים היו לו (רא"ם): (לד) כי אין לומר
 שלא חשב אלא הנוסף, שהלא בן צקר כבר אמר ואעפ"כ חשבה (מ"ל): (לה) אמר אפרים מקשאה משמיה דר' מאיר
 אברהם אצטו אוכל חולין בטברה היה (גמרא), ומה שהוא לא אכל לא רצה להאכיל לאחרים (רא"ם): (לו) פשיטא
 שאברהם לא עשה את הנקר ופי" עשה תיקן, ולא זאת אמי לאשמעינן, והראיה שלא פירש כן על וימהר לעשות אותו, אלא
 יחור אשר עשה קא קשיא ליה, לזה פירש שפירוש אשר עשה מיד אשר תיקן הביא מה שתיקן ולא המחין להביא הכל ביחד,
 אבל הלשון יחיד לא קשיא שהרי התחיל בלשון יחיד ויקח בן צקר לזה גמר כל הענין בלשון יחיד, והראיה שעל ויתן אל הנער
 לא פירש רש"י כלום הגם שהוא לשון יחיד (לבוש): (לז) ראשון ראשון מתחלק (ב"ד): (לח) אין הלימוד מן המעשה

(ו) קמח סלת. סלת (עגותי"ט), קמח לטמינ"ל כל
 טבחים, לכסות את הקדירה ולשאו"ז * את הזהמא
 (כ"ח): (ז) בן צקר רך וטוב. ג' פריס"ל) כ"ו, כ"ד
 להאכילן ג' (בנות צהרדל"ב) (כ"ח פ"ח): אל הנער.
 זה ישמעאל"י, לחנכו במלות (כ"ח): ויקח חמאה
 וגו'. והם לא הביאו"ל, לפי שפירסה ברה נדה,
 שהור נה אורח כנשים אותו היום ונעמאת
 העיסה"ל (הנה"י - ג"ר - כ"ח פ"ח): חמאה. שומן
 ההלב שקונטין מעל פניו: וכן הבקר אשר עשה.
 אשר הקו"ל, קמח קמח שתיקן המעי"א והייתי
 קמייכו (כ"ח פ"ח): ויאכלו. נראה כמו שאכלו"ל,
 מכאן שלא ישנה אדם"ל מן המנהג (הנה"י - ג"ר -
 כ"ח פ"ח): (ט) ויאמרו אליו. נקוד על א"יו

אור החיים

ט. ויאמרו אליו איך וגו' (י"ח) פי' להיות שבשורה שבה ענינה המצטר היא לבשר שרה ורלו
 אור בהיר

שהסמינו להכין להם מזון גשמי. (לה) למה לשאלה זאת, הלא גם אחר שידע מקומה לא דיבר אליה כלום.

שיל"ה

ספר

חתם סופר

על התורה

השלם והמפואר

בראשית

מרבנו משה סופר זצוק"ל

בעל שו"ת וחיידושי "חתם סופר"

יצא לאור במהדורה הראשונה בשנים תשי"ח - תשכ"א מכת"ק, מתוספת ציונים מתנ"ך ומחז"ל, והערות "שער יוסף" על ידי הגה"צ רבי יוסף נפתלי שטרן זצ"ל חתן הג"מ שלמה אלכסנדרוי סופר זצ"ל בן מרן רבי שמוען סופר זצ"ל אבדק"ק קראקא ובעל מכתב סופר בן מרן רבנו המחבר זצ"ל

ועתה יוצא לאור במהדורה מושלמת חדשה ומפוארת על ידי מכון להוצאת ספרים וחקר כתבו יד ע"ש החתם סופר ז"ל עידי"ק ירושלים תיבב"א תשפ"ב

מהדורת שטראסנער

שנית כתיב (פסוק טז) ולא השכת את בנך את יחידך ולא כתיב ממני. גם יש להבין למה לא נאמר מיד בפעם ראשון קודם הקרבת האיל כי ברך אברכך, הוודאי היה ראוי לברכה על מעשי העקידה קודם שהקריב הקרבן.

ונראה לפרש דלכאורה צריכין אנו להבין למה רצה אברהם לחבל בו, ההוצרך לומר אל תעש לו מאומה, דהיינו אל תעש בו מום (רש"י). בראשית רבה נ"ז, מה היה כוונתו לעשות בו מום, ואפשר לומר דהנה ידוע דבעלי חיים אין נפדין תמימין רק קרבן ציבור דלב בית דין מתנה עליהם כדאיחא במסכת שבועות י"א ע"א, והיינו דמכיון שהוקדש קרבן זה לציבור מיד סלקו בעלים ידיהם וסמכו על הבית דין לעשות בו כרצונם, ומכיון שאינם צריכין לבית דין וכלו להפדות תמימין דלב בית דין מתנה עליהם. והנה מכיון שאמר לו הקב"ה והעלהו לעולה מיד נתקדש יצחק ובעלי חיים אין נפדין תמימין, ולכן רצה אברהם לעשות אותו בעל מום כדי שיהיה ראוי לפדיון, ואמר לו הקב"ה ואל תעש לו מאומה כי עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה ולא השכת את בנך את יחידך ממני. דהיינו כיון שאתה ירא הו והקדשת אותו קדושה גמורה לשמי וסמכת עלי וסילקת ירך ורשותך ממנו, ולכן נפדה תמים, דכבר יתגיתו עליו. ולא היה ראוי לברך או ולומר לאברהם כי ברך אברכך והרבה

ארבה את זרעך, דבאותה שעה כבר יצא יצחק מרשות אברהם להיות קודש ולא היה שום זרע לאברהם, אבל אחר כך כשפדה אותו על ידי איל תמים וסמך על אותו סברא דלב בית דין מתנה עליהם ליפדות תמימים, ונעשה יצחק בנו של אברהם כמקדם לכן נאמר אחר כך כי עשית את הדבר הזה ולא השכת את בנך את יחידך, ולא אמר ממני, דכבר יצא מרשות הקב"ה ונעשה זרע אברהם, וראוי הוא לברכו הרבה ארבה את זרעך. (רפ"ס הק"פ-תקפ"א)

ד אֲשֶׁר יֹאמֶר הַיּוֹם פָּקֵד ה' יְרָאָה. (וכ"ד) **ואחר** כך נאמר לו (פסוק יז) כי ברך אברכך. הנה היה ראוי שאברהם אבינו ע"ה יקדיש המקום למקדש עולם ויטעם יעקוב בנו ויקריבנו על גבי המזבח, ומה טעם המתין עד אחר כך.

אלה כי אברהם אבינו ע"ה לא קיבל מתחילה מתנת ארץ ישראל מהקב"ה אלא כשנאמר לו (לעיל ט"ד) אשר יצא ממעיך הוא יירשך, ואז נאמר לו אחר כך ויש פסוק ונתתיך, ופירש רש"י כבר נתן לך ייחודה ארץ ישראל מוחזק כשלו כבש"י. אבל אם לא היה לו יורש ממעיו לא הפך במתנת הארץ. כאמור ושב בו מה תתן לי וכן ביתי יורש אותי. ועתה כשנאמר לו העלהו לי לעולה האמין אברהם בלבו בלי ספק שיעקובנו וישחטנו ויעלהו ולא

שער יצחק יחסיפית

ריח, בנינו הקדושה כמו שהקדש במאמר הקודם. למה לא נאמר מיד בפעם ראשון קודם הקרבת האיל כי ברך אברכך, הוודאי היה ראוי לברכה על מעשי העקידה קודם שהקריב הקרבן. רש"י. דאח בתורה משה ע"ה הו' יצא ממעיך, שאברהם הקדיש את המקום במה שאמר יאמר היום בחרתי יצא ממעיך, רב. לעולם כי מוכיח נבחר את הארץ הזאת. רבא. בריש"י. ומוכח נבחרתו אחרתו ע"ה הקב"ה כאילו היה עשיר.

אברהם מן הקדש את המקדש, ונתתי לך יצחק וסמך עליו, ונתתי לך את הארץ.

הטעם השם עליו חסד בלא הפסק ההטעם אלי עיר שיהיה בכל יום חודשים

יהיה לו זרע יורש ארץ והוא אינה שלו, ולא את הר המוריה למקדש מקדיש דבר שאינו של עד אחר כך שנאמר ונתקבל איל תמורו, או ישראל שלו היא הקדש היום לדורות הנאים ו מוכן לכל באי עולם האמת ירכי, כי סבור הי ואפילו הכי לא הרהר ראוי הוא לברכה ועני אברכך.

ויקרא אברהם שם ה' אשר יאמר היום בך יראה על דרך אני השירים י ג, ו

וכל מעיניו בהקב"ה משגיח הקב"ה בפרו על ישראל ועושי אלהות עלינו היא ו לא יטרדנו טורד וז השגחתנו עליו יהי חדשים בכל יום כא יהיה כדיוטוגמא יש המקום ההוא ה' י עלינו, ואשר יאמר

רכב. ונעשיתו רק משה רש"י. ויחזקו עליום זה (ח"א ס"ג ד"ר כי בן משהו הו' ובכל יום באימו חיו אהבה גם כלב אהבו ע הרגל וכדומה. וכיון שאחזקו חזקתו ענינו.

[עג]

כחדשים ריטג בהר ה' - יראה ויושגח השם יתברך כביכול מעמו עם ה' אלוריקה. (תצד"ק)

ויקרא מלאך ה' אל אברהם שנית מן השמים.
השם ה' אל אברהם שנית מן השמים (כב טו)

אע"פ שהיה ראוי לברכה זו מיד אחר שעקד בנו, מכל מקום היה כאן קצת חטא מהרהורי לב, כמו שפירש רש"י (פסוק ה) ונלכה עד כה שהיה מהרהר איה ברכת כה יהיה זרעך (לעיל טו ה), אך אחר שהקריב איל לעולה ועולה מכפר על הרהור הלב (יהושלמי יומא פ"ח ה"ו) ויקרא רבה ז ג), אז ויקרא מלאך ה' שנית וגו'. (תקו"ף)

כי יצו אשר עשית את הדבר הזה ולא השתבך וגו' עקב אשר שמעת בקולי.
השם ה' אל אברהם שנית מן השמים (כב טו)

משמע בזכות עקידה לבד באתה הברכה, ומסיים בסוף עק"ב אשר שמעת בקולי, המשמע כל מה שעשה טוב כל ימי חייו גימטריא עק"ב, כי בן שלוש שנים הכיר בוראו ויזכר לו (ע"א), כאחז"ל שלחי קידושין י"א (פב ע"א), וי"ל שהרו אמר אברהם אבינו ע"ה להקב"ה (לעיל טו ב) מה תתן לי ואנכי הולך ערירי, נמצא כל שכן הרבה שאמר לו הקב"ה ישכרך הרבה מאוד (שם א) לא היה נחשב בעיניו נגד בשורה בן שאמר לו הקב"ה, והטעם נ"ל דיפה

יהיה לו זרע יורש ארץ בטלה מתנת הארץ והיא אינה שלו, ולא היה יכול להקדיש את הר המוריה למקדש עולמים, דאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו (בבא בתרא פח ע"א), עד אחר כך שנאמר לו אל תשלח ידך ונתקבל איל תמורו, אז אגלאי מילתא דארץ ישראל שלו היא הקדיש, ואמר אשר יאמר היום לדורות הנאים בהר ה' יראה. - ומוה מוכן לכל באי עולם כי אברהם לא הבין האמת ירכי, כי סבור היה לשחוט בנו באמת ואפילו הכי לא הרהר אחר הקב"ה, מעתה ראוי הוא לברכה ועל כן אמר לו כי ברך אברכה. (תקפ"ה)

אברהם לא הקדיש את המקום קדם העקידה כי סבר שישחוט יצחק ויסלח תבטל מענת הארץ
הטעם השם עליו חמד ולא הפסק והשתחוה אליו צדק שיהיה בכל זמן כדו"ס

ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה אשר יאמר היום כהר ה' יראה.
השם ה' אל אברהם שנית מן השמים (כב טו)

יראה על דרך אני לדודי ודודי לי (שיר השירים ז ג), כשם שהשגחת הצדיק וכל מעיניו בהקב"ה ומצותיו, כך לפי זה משגיח הקב"ה בפרטות בהשגחה פרטית על ישראל ועושי רצונו, אך שהשגחה אלהות עלינו היא תמידית בלי ספק, כי לא יטרדנו טורד ואין שכחה לפניו, אך השגחתו עליו יה"ש צריך להזהר שיהיה חדשים בכל יום כאילו היום נצטווה ולא יהיה כדיוטגמא ישנה, והיינו ויקרא שם המקום ההוא ה' יראה וישגיח בפרטות עלינו, ואשר יאמר היום בכל יום ויום

שער יבנה יחסיפית

רכב. ששנים רב להעלותו ולא נשתחוה. רכב, בדברים י"א י"ג אשר אובי משה אתכם תיב"ל, פירש רש"י "שיתו עמיכם הדברים, כאילו שמעתם בו סוים" וכן פירש בדברים כי טו. רכב, דאח בדרעוה (היא עט ד"ה כי בו נקרא ע"א א"ן) המהפלקים ומיחמים מושאים ככל יום איהם חדשת וכן בועד בעבודת ה', ובכל יום כאילו היום נקבלה נהר סיני, והסבר לזה כי נמים המים אל פנים בן לב איהם ניעור אהבי ים כמב איהם טכנותו ונטיה כי י"ג, והנה כי כי הש"ת איהם את ישראל, ולגבי דודית לא שיוך הרגל יכיריה, וכן שאהבה איהם חמד הדברים למקרים ים נכבני ילדו חדשת בכל יום. רכב, ואברהם ה' הע"ה שנים. רכב, בקדושתו קיים אברהם אבינו כפי התורה כחה עד שכל ניהור.

שיל"ת

ספר

חתם סופר

דרשות

השלם המפואר

ברך רבינו: שבת הגדול, פסח, שבועי ואחרון של פסח, ספירת העומר, שבועות, מגילת דות.

מרבנינו משה ספרא רבא, גאון ישראל וקדושו, רכבו ופרשיו, בוצינא קדישא, הסידא זפרישא, ריש מתיבתא זריש גלותא, מאור ישראל, רבן של כל בני הגולה

רבינו משה סופר זצוק"ל בעל שו"ת והידושי חתם סופר

אב"ד זריש מתיבתא דק"ק דרעזניץ, מאטערסדארף
ימשם עלה ונתעלה לעיר ואם בישראל ק"ק פרעסבורג המעטירה,
ושם חלקת מחוקק ספון, זי"ע

יצא לאור במהדורה חדשה, מושלמת ומפוארת, באותיות מאירות עינים, בתוספת
דרשות, תיקוני טעויות על פי הטעם מדוייקת סבתבי יד, בותרות משנה, קיטוע ופיסוק,
פתיחת ראשי תיבות, תוספת אלפי מראי מקומות, ציוני השוואות, הערות והארות.

על ידי מבין להוצאת ספרים וחקר כתבי יד
ע"ש החתם סופר ז"ל
עיה"ק ירושלים תובב"א
תשע"ה

מהדורת נוסענצווייג

יני
רה
של

רה

נין

קעו

עות,

ממי

גלוח

ma

עשייתו שהוא יום ט"ו, ובגלגל ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח (יהושע ה' י"א) היינו מחרת אכילתו. י"ל דעיקר פסח גבי ישראל הוא אכילתו דאין להם בעשייתו שום מעשה, דהכהנים זורקים ומקטירים ואין לישראל אלא אכילתו, וכן כתב רמב"ן פרשת ראה (דברים ט"ז ד') תזבח הפסח, היינו אכילתו, ורוצה לומר תזבח תעשה זבח הפסח מועד צאתך, והיינו אכילתו בלילה ע"ש, וה"נ דכוותיה - אך בפסח מצרים שהיו הישראלים בעצמם שוחטים וזורקים [את הדם] על המשקוף ושתי מזוזות וכל שארי הכנותר, על כן נקרא עשיית הפסח כערב פסח פסח, ומחרתו ביום ט"ו יצאו, ועל כן כתיב ממחרת הפסח יצאו.

והנה תלה קצירת עומר והקרבנות במחרת פסח, משום שפסח הוא הודאה על העבר שהוציאנו ממצרים לתת לנו ארץ חמדה טובה ורחבה, אחר כך מתפללים על העתיד בהקרבנות עומר שיתברכו תבואות שבשדה (כר"ה ט"ז ע"א), שבועות חוקות קציר ישמור לנו (ירמ"ו ה' כ"ד). והיה ראוי להקריב מיד ביום א' של פסח אחר עשיית ואכילת פסח, אלא שקצירה מלאכה ואי אפשר לקצור ביום טוב, ואע"ג דדוחה שבת (מנחות ע"א ע"א), היינו אחר שקבוע לו זמן בכל שנה ביום ב' של פסח אי אירע במקרה שיקרה יום זה בשבת דוחה שבת ככל חובות שקבוע להם זמן, אבל לא רצה לקובעו בכל שנה

ראוי להקריב עומר מיד אחר תורת הפסח אך אי"א לדחות לעולם ז"ל שקצירה לכן דק במקרה שבתה

ביום טוב לחללו במלאכה כי הוא יום שביתה ממילא, ומשום הכי תלתה תורה בממחרת השבת, רוצה לומר מחרת יום השביתה, לומר ראוי היה להקריב מיד אחר גמר עשיית הפסח אלא שצריך להמתין עד מחרת יום השביתה, לכן תלה במחרת השבת. ואמנם ביהושע ביאר ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח שטעם הוא להקריב עומר אחר תורת הפסח וכנ"ל, עוד הארכתי.

וואל הבקר רץ זכר לשור ערך פסח (פייט ואמרתם זבח פסח). נ"ל משום הכי רץ אברהם אבינו ע"ה אל הבקר ולא אל הצאן הממהר להתכשל מבשר שור, משום שאותו היום היה יום ערב פסח והיו מצרים והרבה אומות העולם מקריבים טלה לעבודה זרה למזל טלה, על כן הרחיק הצאן והקריב שור. ובזכות זה הקב"ה מכפר על עון עגל. ובמדרש (ויק"ר כ"ז ה') הובא בפייט (ליום ב' המתחיל שור אשר מאז) שלכן מתחיל שור או כשב להורות כי נתכפר עון עגל. והיינו ואל הבקר רץ זכר לשור ערך פסח.

וצופיה הליכות ביתה ולחם עצלות לא תאכל (משלי ל"א כ"ז). דהנה לחם לא הביא שפרסה נדה (ב"מ פ"ז ע"א). אמנם סבה היתה מאת הי"ת, דכתבו חוסי ר"ה י"ג (ע"א ר"ה דאקריבו) בשם ירושלמי כשנכנסו לארץ ישראל והתחיל איסור חדש נאסרו אפילו חיטין בעליה. והנה הקב"ה נתן לאברהם אבינו

אברהם לא רץ אל הצאן כי היה ע"פ והאומות היו מקריבים צאן למזל טלה

הקב"ה סיבב שלחם לא הביא, מיטוב דבאותו זמן תקיימה מתנת א"י ונאסר לחם מיטוב איסור חדש

ע"ה את כדכתיב) בארץ כד: ק' ע"א), המלאך ב לו לזרען (בראשית י שבישרו :

ומושב ביאר הפסוק אשר ישבו ת"ל שנה, הא לא יטבו בה דק דר"ו טנים

וגו', בעצב מארץ מצ

מכתובים ע"א), שהו וכתבו באו שנכרת בר כן הוא, וכ והנה מהר כתבו על ו

ג. כ"כ מרן מתנת ארץ לו אחר כך כשלו ממש" ע"ה משעה ורש"י ד"ה ו הח"ס). בעטרה מא: קדושת ארץ קליפות כל בה, כמו שנ בת

א. עיין ר"ה י"א ע"א בתורה אלא. ב. ע"ע להלן ח"ה ז' אב דרוש ז' (ט"ו א) ד"ה אה, בשער יוסף, ולעיל פסח דרוש ב' (ס"א א) ד"ה ואתא תורא, דרוש ט' (ס"ו ד) ד"ה דלתיו.

HEBREW LETTERS

ע"ה את הארץ והחזיק בה בהליכה כדכתיב (בראשית י"ג י"ז) קום התהלך בארץ כדאיתא פרק המוכר פירות (כ"ב ק' ע"א), ומ"מ לא קנאו עד שבשרו המלאך בזרע יצחק, דהרי הקב"ה אמר לו לזרעך (אתננה) [אתן את הארץ (בראשית י"ב ז)], נמצא באותה שעה שבישרו המלאך אז נתקיימה המתנה,

ובאותו רגע נאסר חדש, ועל כן לחם לא הביאה משום איסור חדש.

והיינו צופיה הליכות ביתה, היינו התהלך בארץ שהוא הליכות ביתה, על כן לחם עצלות לא תאכל. ונקרא לחם עצלות, שבזמן הקרבת עומר מותר מחצות שאין בית דין מתעצלין בה (מנחות ס"ה ע"א), ע"ש.

L

דרוש בו

בעזה"י, מה שחנני ה"ת פסח תקצד"ק לפ"ק

ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה וגו', בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים (שמות ט' מ'). הנה זהו מכתובים ששינו לתלמי המלך (מגילה ט' ע"א), שהרי לא היו שם אלא רד"ו שנים, וכתבו בארץ מצרים וכשאר ארצות מיום שנכרת ברית בין הבתרים. ובודאי האמת כן הוא, ומ"מ לשון המקרא מגומגם כזה. והנה מהרי"ט בצפנת פענח הקשה, יש כתבו על פי קבלה מצרים מצרנית לארץ

ישראל בקדושה, ויש כתבו שהיא ארץ טמאה ערות הארץ.

ואני אומר דלק"מ, כשמה כן היא ערות הארץ, וכמו הערוה בכל אדם מצר לקדושת נשמת אל חי שבמות שהוא קדש קדשים, ומצר של אותה קדושה הוא הערוה, בין בזכר בין בנקבה, אם ירצו יקדשוהו ויכניסוהו לקדושה עליונה להוליד בני אל חי, ואם לא ירצו ויבחרו ברע, אזי יוליכו אל הטומאה זמת שפחה נכרים, ונמצא הערוה היא מצרנית בין

ביאר הפסוק
אשר ישבו ת"ל
שנה הא לא
ישבו בה רק
רד"ו שנים

מצרים היא
ערות הארץ
ומצרנית
לקדושת אל
כמו ערות האדם
שאם ירצו
יכניסוהו
לקדושה ואם
ירצו יטמאוהו

ג. כ"כ מרן גם בחת"ס עה"ת וירא ע"ג א' ד"ה אשר: "כי אברהם אבינו ע"ה לא קיבל מתחילה מתנת ארץ ישראל מהקב"ה אלא כשנאמר לו הוצא ממעדך הוא יירשך (בראשית ט"ו ד), ואז נאמר לו אחר כך [לזרעך] נתתי. ופירש רש"י (שם פסוק י"ח) כבר נתון לך טיהרה ארץ ישראל מוחזק כשלו ממיט. ובשו"ת יו"ד סי' של"א ד"ה ונבוא. כתב מרן: "ארץ ישראל מוחזקת לאברהם אבינו ע"ה משעה שנאמר לו קום התהלך כמבואר ב"ב ק' ע"א. והוא שלו ממש כמבואר בע"ז נ"ג ע"ב ורש"י ד"ה ואשיריהם תטרפון באט". עיי"ש. וע"ע תת"ס עה"ת חי' טרה פ"ד א' ד"ה עפרן. (אוצרת חת"ס). א. ל"מ שם. אולם כן הקשה בשו"ת חות יאיר סי' א' השנה ו'. וז"ל: "עין מה שכתב בעטרה מאמרות מאמר חיקור דין [חיג] פ"ד שארץ מצרים מצרנית לארץ ישראל, ויש בו קצת קדושת ארץ ישראל, יעו"ש וכו'. ועל העטרה מאמרות גופיה צ"ע, כי המקובלים כתבו שהיא תוקף קליפות כל הארצות בסוד ערות הארץ. מיהא גם ארץ ישראל גופיה גם כן כך היתה בעוד הכנענים בה, כמו שנאמר (ויקרא י"ח ג) כמעשה ארץ מצרים וגו' וכמעשה ארץ כנען, וכדרשת רז"ל על זה בתורת כהנים (אחרי ט"ו) עין מה שכתב קרבן אהרן שם דף קצ"ז ע"ב, עכ"ל.

ודעים. הלבבות תרומות פ"א

17

נמי פלוגי דה וסקא כמיר און קיין לעמיס בלוי...
אלה חזי ליהב לוי לוימירא שלם ליה פשיטת לא תמירי...

בבבא בתרא 69 לה
בבבא בתרא 69 לה
בבבא בתרא 69 לה

עולם יש קיין לעמיס בבבא בתרא...
יבן השביעית כמו שיהבארין יא פזיה העמיס שגדלו...
בבבא בתרא 69 לה

בבבא בתרא 69 לה
בבבא בתרא 69 לה
בבבא בתרא 69 לה

יבן ועד ליהביה כעולא ליהב...
אלה חזי ליהב לוי לוימירא שלם ליה פשיטת לא תמירי...

בבבא בתרא 69 לה
בבבא בתרא 69 לה
בבבא בתרא 69 לה

בבבא בתרא 69 לה
בבבא בתרא 69 לה
בבבא בתרא 69 לה

בבבא בתרא 69 לה
בבבא בתרא 69 לה
בבבא בתרא 69 לה

ש א ר י ת י ו ס ה קצו

שניא וע"כ אם אפשר יש לעשות הנשואין קודם כדי לצאת אליבא דכו"ע
ואם אי"א אז יש לסמוך על המתירין. ומסיק דאם אפשר יש לעשות סעודת
פורים קודם החופה עיי"ש.

סימן לו

קדושת ארץ ישראל

76 הרמב"ם בפ"י מהל' מעשר שני ונטע רבעי ה"י כתב דיש לעכו"ם
נטע רבעי שאם בא לנהוג במצוה זו הרי הוא קודש כנ"ר של ישראל. ובכ"מ
שם הראה מקורו בתרומות (פ"ג מ"ט) דפלי' בזה ר' יהודה וחכמים והרמב"ם
פסק כחכמים. אולם מש"כ דתלוי באם בא לנהוג במצוה זו תמוה לענ"ד דלמ"ד
בגיטין (מו.) דאין לעכו"ם קנין בא"י להפקיע ממעשרות פשוט דהרי"ז קודש
משא"כ למ"ד יש קנין לעכו"ם. ומצאתי במנ"ח במצוה רמ"ז שבאמת העיר
כדברינו דמאי זה "שאם בא לנהוג" דודאי אם נוהג בעכו"ם אסור לכל ישראל
לאכול מפירות אלו — כמו שאסור לאכול ערלה של עכו"ם כמו"כ נ"ר
דנוהג בשל עכו"ם דישאל צריך לאכלם בקדושה ואפי' אם העכו"ם אינו רוצה
לנהוג קדושה והעכו"ם עצמו בודאי אינו מצווה.

ועי' ברמב"ם בפ"א מהל' תרומות ה"י דעכו"ם שקנה קרקע בא"י לא
הפקיעה מן המצות אלא הרי היא בקדושתה. לפיכך אם חזר ישראל ולקחה
ממנו אינה ככיבוש יחיד אלא מפריש תרו"מ ומביא בכורים והכל מן התורה
כאילו לא נמכרה לעכו"ם מעולם. ועי' בכ"מ שם שהרמב"ם פסק כרבה
בגיטין (מו.) עיי"ש. ולכאורה תמוה דאמאי כתב אם חזר ישראל ולקחה ממנו
דכיון דפסק כמ"ד דאין קנין לעכו"ם בא"י להפקיע ממעשרות שוב אף אם לא חזר
ולקחה איכא חיוב דתרו"מ אם הישראל עשה את המירות. ועי' בבכורות (יא.):
דהלוקח טבלים ממורחים מן העכו"ם מעשרן והן שלו ומוקי לה באופן דמרחינהו
ישראל ברשות עכו"ם ופירש"י שהיה הישראל אריס וקרקע של עכו"ם הוי.

אולם הרמב"ם בפ"א מהל' תרומות הי"א כתב פירות העכו"ם שגדלו
בקרקע שקנה בא"י אם נגמרה מלאכתם ביד עכו"ם ומרחן העכו"ם פטורין
מכלום ואם לקחן ישראל אחר שנתלשו קודם שתגמר מלאכתן וגמרן ישראל
חייבים בכל מן התורה. וכתב הכ"מ דמפרש הרמב"ם דהא דקאמרי' בבכורות
(יא.): דמרחינהו ישראל ברשות עכו"ם היינו שלקחן ישראל אחר שנתלשו קודם
שתגמר מלאכתן וגמרן ישראל. וכ"כ התוס' שם בבכורות (יא.):. ולכאורה תמוה
דכיון דס"ל דאין קנין לעכו"ם בא"י להפקיע ממעשרות שוב אף כשלא לקחן
ישראל יתחייב ואמאי פטור כשמרח ישראל כשהפירות הם ברשות עכו"ם. ועי'

זמן
על
שלא
התוב
אחר
זידש
גדול
מחה
על
יו"ט
מחה
של
בזה
ורים
דלא
בשר
וכ"ה
ביום
מחה
זורה
בס'
: קו'
כנגד
מחה
ימוד
מותר
ושתך
ורים
חופה
ועי'
היתר
י"ד
וגתא

בכ"מ שם בה"י שכתב דאע"ג דבכמה משניות מסדר זרעים משמע דיש קנין לעכו"ם התם מיירי כשלא חזר ולקחה ממנו ישראל והרמב"ם מיירי כשחזר ולקחה ממנו ישראל. והדבר טעון ביאור.

ובע"ז (יט:) אי' דאין מוכרין להם במחובר לקרקע ושם (כ.) מבואר טעמא דא"ק לא לחנם לא תתן להם חני' בקרקע. ולק' (כ:) איתא דאין משכירין להם בתים בא"י ואצ"ל שדות ושם (כא.) אי' משום דאית בה תרתי חדא חניית קרקע וחדא דקא מפקיע לה ממעשר. וכתב התוס' דאיתא כמ"ד יש קנין לעכו"ם בא"י וכשמוכרה לנכרי הוא מפקיעה ממש ממעשר שאפי' יזרע ישראל לא יתחייב במעשר. וכ"כ התוס' במנחות (סו:) דס"ל דיש קנין. והשתא כיון דהרמב"ם בפ"א מהל' תרומות ה"י פסק שאין קנין לעכו"ם דלהכי ס"ל דכשישראל קנה ממנו איז כיבוש יחיד (ורק בסוריא פסק שם דיש קנין) שוב הו"ל לפסוק דמשכירין להם שדות בא"י דאי"כ שום הפקעה ממעשרות. אולם המעיין בפ"י מהל' עכו"ם ה"ג יראה שפסק דאין מוכרין להם בתים ושדות בא"י ואין משכירין להם שדות משום שמפקיען מן המעשרות ונותן להם חני' בקרקע. והוא תמוה דאם אין קנין לעכו"ם איזו הפקעה ממעשרות איכא. וע"כ דשיטת הרמב"ם דאיכא הפקעה ממעשרות כ"ז שהשדה ברשות עכו"ם אף שפסק דאין קנין לעכו"ם. אולם לפי"ז אכתי תמוה הא דל"ח כיבוש כשחזר ישראל וקנה ממנו וחל מחדש חיוב מעשרות.

והנראה בזה ליישב דשיטת הרמב"ם הוא דאיכא ב' קדושות נפרדות בקדושת ארץ ישראל. (א) קדושה כללית שנתהווה על ידי חזקה שהחזיקו בה עולי בבל וכמש"כ הרמב"ם בפ"ו מהל' בית הבחירה ה"טז שע"ז וקנה הארץ לעם ישראל כולו ועל ידה חלה קדושת הארץ הכללית. (ב) קדושה פרטית שכאו"א מישראל פעל בהתהוות קדושה נוספת ע"י קנין הפרטי שכ"א עשה בארץ שניתן לו בשעת החלוקה. ואולי י"ל דלחיוב דתרו"מ בעי' ב' קדושות האלו ואם עכו"ם קנה הקרקע בא"י נהי נמי דאין קנין לעכו"ם בא"י להפקיע ממעשרות ולא נתבטלה הקדושה הכללית מ"מ שפיר נתבטלה הקדושה הפרטית דכיון דכל חלות הקדושה הפרטית נתהווה ע"י קנין הפרטי שוב נתבטלה כשקנה העכו"ם את הקרקע ונתבטל הקנין הפרטי שעשה הישראל בקרקע שניתן לו.

ואם כנים הם דברינו שוב מובן היטב הא דפסק הרמב"ם דרק כשחזר ולקחה ממנו מפריש תרו"מ דנהי נמי דס"ל דאין קנין לעכו"ם בא"י להפקיע ממעשרות וקדושה הכללית של הארץ קמה וגם נצבה גם כשהקרקע ברשות עכו"ם מ"מ ליכא חיובא דתרו"מ כ"ז שהקרקע ברשות עכו"ם מפאת חסרון בקדושה הפרטית שנתבטלה ע"י קנינו של עכו"ם וקדושה הפרטית הוי עיכוב בחיוב דתרו"מ. ולכן שפיר דס"ל להרמב"ם דאף כשמרחן הישראל מ"מ כיון שהפירות הם ברשות עכו"ם ואיכא חסרון בקדושה הפרטית ליכא חיובא והוצרך לאוקמי חיובא באופן שהישראל לקחן אחר שנתלשו קודם גמר מלאכה וגמרן ישראל.

ובגיטין (כה.) כתב ר מקדושתה על ידיהם ולהכי בדמאי (פ"ה מ"ט) הק' דו (סו:) דאפי' בשל עכו"ם עי א"י נפקעת מקדושתה וה"ה להקדים דגירי אמת הם. ו אולם אם רש"י כשיטת הרמ שהישראל יחזור ויקנה אה להקדים דגירי אמת הם דג

ועי' בתרומות (פ"ג מעשר. ועי' בגיטין (כג:) ופירש"י ואסורה לזרים דס אולם הרמב"ם בפ"ד מהל' דין תורה שאינה תרומה ו והוא דלא כפירש"י דמה"ת ו הרמב"ם דאף דאין קנין ו הכללית בכל תוקפה מ"מ נ לתרו"מ ולהכי עכו"ם שתרב

ולפי"ז מובן מש"כ יחיד דרק בכיבוש ארץ שז קדושה כללית על הארץ ו דלא בטלה קדושה הכללית לא פעל אלא להוסיף קדוש דאסור למכור להם שדות דס"ל דאין קנין לעכו"ם בא נסתלקה ע"י מכירה זו שנ אי"כ חיוב דתרו"מ.

ואולי י"ל ד"ח דרק ב נתהווה ע"י הגברא (כמו ו ליכא חיובא. וכן בעי' מעי דבעי' קנין פרטי לחלות ו דבעי' שיהא קנינו הפרטי שאינם תלויים כלל בפעולה בזה איכא חיובא גם בלא של הארץ גרידא.

ואם כנים דברינו ו מע"ש ונ"ר ה"ה דעכו"ם שנ

יש בקרבנות פרק שני תמורה

דופי של סמיכה. דער יוסף בן יעקב לא נתקן בקמייה ולא בשום דבר...

אמר רב יוסף דופי [א] של סמיכה [ב] קתני הוא יוסף בן יעקב עופיה מפילגי פליגי *בסמיכה...

ממנו מוונת. דהוי הילי לן יעקב דלמידי כה (המל) היסה כלמית סומר וגו' בן קמו. דמידי לעיל עמחאל בן קמו אחי כלב אלמא כלב...

תורה הב"ח

(ה) ב"ח למה נקרא (ו) ב"ח למה נקרא (ז) ב"ח למה נקרא (ח) ב"ח למה נקרא...

במקום שיש חסד

במקום שיש חסד

במקום שיש חסד

במקום שיש חסד

במקום שיש חסד

במקום שיש חסד

במקום שיש חסד

במקום שיש חסד

במקום שיש חסד

במקום שיש חסד

במקום שיש חסד

במקום שיש חסד

במקום שיש חסד

במקום שיש חסד

במקום שיש חסד

במקום שיש חסד

במקום שיש חסד

במקום שיש חסד

במקום שיש חסד

במקום שיש חסד

במקום שיש חסד

במקום שיש חסד

במקום שיש חסד

במקום שיש חסד

במקום שיש חסד

במקום שיש חסד

במקום שיש חסד

במקום שיש חסד

במקום שיש חסד

במקום שיש חסד

21

א"ל ב"ח למה נקרא (ו) ב"ח למה נקרא (ז) ב"ח למה נקרא (ח) ב"ח למה נקרא...

שמות מקובצות

(א) ב"ח למה נקרא (ב) ב"ח למה נקרא (ג) ב"ח למה נקרא (ד) ב"ח למה נקרא...

הוא כלב בן יפנה ויהוה אלהים אתה אומר. שאל המלך את המלכה...

תורה

(א) ב"ח למה נקרא (ב) ב"ח למה נקרא (ג) ב"ח למה נקרא (ד) ב"ח למה נקרא...

הוא כלב בן יפנה ויהוה אלהים אתה אומר. שאל המלך את המלכה...

תורה

(א) ב"ח למה נקרא (ב) ב"ח למה נקרא (ג) ב"ח למה נקרא (ד) ב"ח למה נקרא...

הוא כלב בן יפנה ויהוה אלהים אתה אומר. שאל המלך את המלכה...

תורה

(א) ב"ח למה נקרא (ב) ב"ח למה נקרא (ג) ב"ח למה נקרא (ד) ב"ח למה נקרא...

22

ספר

ערבי נחל

והוא חיבור נפלא על התורה

חברו

הגאון הנשר הגדול חריף ובקי בחדרי התורה בנגלה ובנסתר
כחד מן קמאי בוצינא דנהורא תפארת ישראל

מוהר"ר דוד שלמה אייבשיץ וצוקללה"ה

זיע"א

אב"ד דק"ק סראקא ועוד ק"ק

בעל המחבר ספר לבושי שרד על שלחן ערוך יורה דעה ואורח חיים
ועוד ספרים אחרים

(התוארים הם בהסכמות גדולי ישראל על הספר לבושי שרד)

יצא לאור מחדש בעזרה שית באותיות מאוירות עינים ובהגיה מדוייקת
ע"י השוואת דפוסים ראשונים, והשלמת החסר, חילוק לדרושים
וקמעים, בחוספת מראי מקומות, הערות וביאורים, תולדות, לקטים
ומפתחות, דבר דבור על אפניו

במדבר - דברים

פניה"ק ירושלים תובכ"א

שנת ומותק האור לפ"ק

23

למה יזכור שמה הראשון. (בפשוטו נ"ל כי כותב הספר כתב זאת, ובימי כלב היה עדיין נקרא קרית ספר, ולכן הקדים כותב הספר ששם העיר היה מתחלה קרית ספר, כדי שיובן מה שאמר כלב אשר יכה את קרית ספר כך הוא הפשוט. וכהאי גוונא בשמואל (שמ"א ט, ט) לנביא היום יקרא לפנים הרואה שהקדים זאת כותב הספר כדי שיובן מה שאמר (ע' פסוק י"ב) איזה בית הרואה. כן נ"ל, והדרשה תירוש). ותו אשר יכה ולכדה כפל לשון. ורז"ל אמרו (ע' ממורה טו.) קרית ספר, אלו שיי"ן הלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה והחזירן עתניאל מפלפולו. וזה תמוה יותר שבאו רז"ל להוציא קרא לגמרי מפשטיה.

ו**אמר** כי הענין כך הוא, כי מה שכבשו ישראל את הארץ שלא כדרך הטבע היינו לפי שהתורה היא דפוס העולם ובתורה נברא העולם ^{לפי}, וארץ ישראל הוא אדוק בתורה וכל חלק ממנה חיותה הוא מחלק תורה המתחסס אליה, וכאשר קבלו ישראל התורה וקיימוה נמצא כל חיות ארץ ישראל היה בידם, לזאת כבשוה בלי עמל ויגיעה. והנה נודע ^{לפי} כי שם כל דבר הוא החיות והפנימיות של אותו דבר, כי נפש חיה הוא שמו (נלש"ט ג, ט), וזהו שאמר הכתוב כי כשהגיעו אל יושבי דביר, ושם דביר לפנים דייקא, ר"ל שם של דביר החיות והפנימיות שלו הוא קרית ספר, ואמרו רז"ל אלו ש' הלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה, שזהו היה החיות של אותו המחזו, ממילא בהגיעם לשם תשש כחם ולא יכלו לכבוש, בהיות לא היה בידם החיות של אותו המחזו, לכן אמר כלב אשר יכה את קרית ספר, דהיינו שיחזיר ההלכות מפלפולו, וממילא ולכדה -

ולכאורה יש להפליא על כלב מאחר שהבין שעצת המרגלים הוא רשעות כיון שאנו רואין שנשתטח והתפלל שינצל, וא"כ מאחר שהבין שהוא רשעות למה הוצרך לתפילה, ומי ימחה בידו לבלתי ישמע לעצתם. ותו יש לדקדק מה מקום תפלה לזה, דהא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים (ברכות לג.) ותלוי זאת בבחירה.

אולם להיות מרגלים הללו צדיקים גמורים היו תחלה, ונתעצו לעבירה גדולה כזו ומסרו נשמתם לתוך הקליפה, גם ניצוצות השראת שכינה, ממילא יהושע וכלב הגם שלא נתאוו לעשות כמותם מ"מ הוצרכו לבקש להם תאוה שיתאוו ג"כ להם ^{לפי} ואעפ"כ לא יעשו כמותם, ואז יוציאו תיכף ומיד כל נשמותיהן שהיו נשמות הגונות, וירשו הם נשמותיהן וחיות שלהם וכל הניצוצות. ועל זה יש חשש פן ואולי בהתקרבם אל זה ויתאוו תאוה לעשות כמעשיהם אולי יתגבר תאותם עליהם, לכן התפללו, ובהא שפיר יש מקום להתפלל ^{לפי} כאשר ביארנו לעיל כי המזכה את הרבים הובטח מהשי"ת שאין חטא בא על ידו.

והנה שמעתי מחכם אחד ^{לפי} לבאר פסוקי יהושע (טו-טז) ושופטים (א, י"ב-יג) שאמר כלב בבואו אל דביר, ושם דביר לפנים קרית ספר ויאמר כלב אשר יכה את קרית ספר ולכדה ונתתי לו את עכסה בתי לאשה וילכדה עתניאל בן קנז כו'. וקשה למה בכל מקום שהלכו לא היה כבוד להם לכבוש, ודביר היה כבוד להם עד שהוצרך כלב לומר אשר יכה כו'. ותו ושם דביר לפנים קרית ספר, מאי נפקא מינה איך שמה היה מתחלה. ותו אשר יכה את קרית ספר, הוי ליה למימר אשר יכה את דביר, כי

ק"ל. אולי צ"ל כהם. ק"ל. כלומר דכזה שמזכה הרבים שייך ביטול בחירה, ואמנם תפילתם היתה שיהיו ראויים לזה שיהיו מזכי הרבים, דחששו אולי אינם עדיין מספיק חסידים שאין בהם תערוכות רע כלל עד שכבר יכולים בלי תפילה לברר הנ"ק מהקליפה כנלע"ד. ק"ל. באמרי פינחס שער א' בתחילת חלק נביאים איתא כן משם המגיד ממעזריטש זי"ע. ק"ל. בר"ר א א, זח"א רד ע"א. ק"ל. זח"א כ ע"ב, וע' כעש"ט עה"ת בראשית אות קלא, וע'

מר שזה הוא
ז איך פיתה
ה.

א, ט כל דרך
יים שהרשע
יצדק משפט
! ואון, והנה
ברים שהוא
זע זה עושה
! הוא אמת
יע לומר הנך
טובים, א"כ
ך אדם לומר
ז לבקש לך
זון עתק ככל
לזה, ומיד
גוברת עליו

הרע אומר
אלהים לנגד
וירצה שאין
שקו (ולשון
! דרך עינא
פ"א ה"ס) כי
זר הרע אליו
דל להשכיל
ז ולא הטיב
ז, ר"ל מיד
ך לא טוב
מיד רע לא
זף העבירה,

זלנו הדרוש
וכלב נטלו
רבינו ע"ה
מרגלים, וכן
פלל שינצל,

שילכד העיר אח"כ, ונתתי לו כו', וילכדה עתניאל כו' כמאמר רז"ל שהחזירו מפלפולו ואז לכד המחוז ההוא, עד כאן דברי החכם ושפתים ישק.

והנה נודע (ע' זמ"ג עג.) דאורייתא וישראל כולא חד, כי ס' ריבוא אותיות לתורה הם ס' ריבוא נשמות (ע"ג), וכל נשמה יש לה אחיזה בחלק התורה המתיחס אליה, ומטעם זה נחלקה הארץ לאנשים בגורל ברוח הקודש, כי כל אחד מישראל לפי חלק חיות התורה שיש בו לקח חלק הארץ המתיחס לאותו חלק התורה, ולבאי הארץ נתחלקה, שמיד בהגיע האדם בחיותו ונשמתו לארץ ישראל וכה תיכף בחלקו בארץ ישראל שהוא מתיחס לנשמתו בסוד עול"ם שנה"פ כמבואר אצלינו במ"א (ע"ג) אי"ה.

והנה מרגלים שעשו העבירה, והיו ביניהם יהושע וכלב שנתקברו גם כן להתאות לחטאם ושברו התאות והוציאו תיכף כל החיות שלהם וירשו כל נשמתם וחיותם ונשארם הם בלי חיות, ולכן מתו תיכף במגפה, כי אלו הוציאו כל החיות שלהם ונתבטלו לגמרי. וזהו שאמר הפסוק ויהושע וכלב חיו מן האנשים ההם, ר"ל שהיו (ע"ג) להם החיות מאותם האנשים ומשום הכי נטלו ג"כ חלק המרגלים בארץ, ומיושב קושית רשב"ם ותוספות שהקשו הא לבאי הארץ נתחלקה ומרגלים לא באו לארץ. דזהו אינו, דהא בחיות הנשמה תליא מלתא, שמגיע להחיות החלק המתיחס להחיות ההוא, ממילא מאחר שיהושע וכלב ירשו החיות שלהם ממילא חיות שלהם בא לארץ, לכן נטלו הם חלקם.

וזהו שכווננו רז"ל במתק דבריהם מרגלים יהושע וכלב נטלו חלקם, וקאמר מנא

הני מילי דאמר קרא חיו מן האנשים ההם, שחיו בחלקם. ר"ל דזהו ממילא, דמאחר שחיו, שלקחו חיותם, ממילא לקחו חלקם בארץ, דהכל אחד. משא"כ עדת קרח שלא היה ביניהם אנשים שנתאוו לעשות כמותם ולהוציא חיותם, ומתו במדבר, ונשאר חיותם תוך הקליפה, ממילא לא היה להם חלק בארץ כלל, כי חיותם לא בא כלל לארץ ישראל, ומהאי טעמא עדיפי מרגלים מעדת קרח לענין חלק בארץ ישראל. משא"כ לענין עולם הבא הדבר בהיפוך, כי המרגלים עבור שהיו אז ביניהם צדיקים שנתקברו למעשיהם והוציאו כל חיותם והמה נתבטלו, לכן אינן עומדין לדין ואין להם חלק לעוה"ב, משא"כ עדת קרח שנשמתן נשאר תוך הקליפה, ממילא לעתיד כשיקוים ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ (וכי"ג יג. ב) אז יצאו נשמתן מתוך הקליפה ויקומו בתחיה ויקבלו הדין ויש להם חלק לעוה"ב, והבן.

ויתבן ג"כ דמהאי טעמא אמרו רז"ל בסנהדרין (קו: במסנה) דור המבול אין להם חלק לעוה"ב. היינו ג"כ משום שהיה ביניהם נח שאמרו רז"ל (ע"ג) את האלהים התהלך נח, שהיה צריך סעד לתומכו. הרי כי נתאוה למעשי דורו עבור שכולם היו רשעים, ואפילו הכי הופרש מהם, ממילא הוציא כל חיותם, ולכן לא יעמדו לדין, כענין מרגלים שיהושע וכלב הוציאו כל חיותם.

ועתה נבאר הקפיטל הראשון שהתחלנו בריש הדרוש, והנה כל נשמה מישראל כלולה בחלק אחד מן התורה כאמור, וחלקה המתיחסת אליה שייך לאותו האדם ונקרא חלק תורתו, וכאשר האדם חוטא ח"ו וחומס נפשו לתוך הקליפה, אם שב בעצמו אזי מוציאה

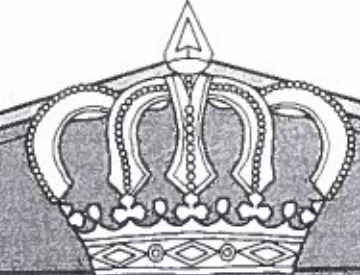
ת"ז ת' נז צא ע"ב. קלו. ס"א שהחזיר ואצ"ל שהחזירן. קלח. ע' ח"ז ת' ס"ט קיב. ספר הגלגולים פ"ג, חסד לאברהם מעין שני נהר יח. קלמ. בראשית דרוש א, תולדות דרוש ז, אמור דרוש ד. קמ. ס"א שהי. קמא. ע' בר"ר ל י רש"י ז"ל עה"פ בראשית ו, ט.

תיכף מהקליפות, מתקרב לעבירה זו תשובה אחר שע תשובה, וככל אש שעל ידי זה הוא כענין המרגלים, התורה המתיחסת שהיו שלו, כי כבו תשובה, אלא הוא אותו חלק תורה זו לבני אדם ולא שהופקר ובעליה ה', ואי אפשר ש היא, ולכן הקב"ו מיד

ובזה יבואר הקנ שכתבנו בו דוד המלך ע"ה הדרוש הזה שבי: האי ש אשר לא שנתפרש לגמרי ו מתאוה להם כלי תאוה, כי אם אינו בעת אשר בתור להתגבר ולכבוש התורה הנקרא תו הוא מתקרב אל מתקרב לתאוה ט בעצמה, רק בכי ולילה, ר"ל שהו מלינתו ח"ו ביד אינו מתקרב לתא ואזי אותו האיש ו בעתו, ר"ל שאין עצמו וחלק תורת

קמב. ס"א לצד.

וזאת הנרכה אשר ברך משה

בעזהשׁי"ת

ספר

ברך משה

על התורה

חלק רביעי - במדבר

חידושים וביאורים, בדרך אגדה ודרוש נאמרים, על פרשיות התורה מסודרים, אשר חקרתי ודרשתי בחמלת ד' עלי בזכות אבותי ורבתי הקדושים נבג"מ זיעזעכ"י

הק' משה טייטלבוים

הובא לבית הדפוס ע"י
חנניא יו"ט ליפא טייטלבוים
בן המחבר

שנת תשס"א לפ"ק

ברוקלין, נה. יצ"ו

וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל

אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל

הואיל משה באר את התורה הזאת

כי לכן נרמז בפרשת מתן תורה (שמות י"ז) ואח"כ תהיו לי ממלכת כהנים, ללמדנו שהקדים הקב"ה את הרפואה קודם המכה, ונתן להם עבודה הכהנים לצטל הקללה והפורענות העתידה לבא עליהם אם לא יעמדו בנסיון של חטא העגל.

וזה שדרש המדרש, מהיכן זכו ישראל לצרכה כהנים רבנן אמרי ממחן תורה, כי בשעת מתן תורה כאשר ראה הקב"ה שנתחאו ישראל לשור בצמרכבה ועחידין לעשות את העגל, מאז הקדים את הרפואה קודם המכה ונתן להם צרכה כהנים כדי לצטל את הפורענות העתידה לבא עליהם אם יכשלו בצותו החטא, ולהפכו לעושה ולצרכה.

*

ד עוד יש לפרש המדרש, מהיכן זכו ישראל לצרכה כהנים, רבנן אמרי ממחן תורה, שנאמר כה תאמר לבית יעקב.

והנראה שנקדים להתבונן מפני מה נאמרה צרכה כהנים בלשון יחיד יברכך ה' וישמרך וגו', והרי איפסקא הילכתא (אורח חיים ריש סימן קכ"ח) דאין צרכה כהנים בפחות מעשרה, ואם כן היה מן הראוי לומר לציבור בלשון רבים יברככם ה'.

אמנם ביאור הענין כי לרכי עמך ישראל מרובים וכולם עיניהם נשואות אל אביהם שצמים להם להשפיע להם צרכה וישועה בבני חיי ומזוני, אבל אינו דומה בקשת אחד לחצירו, כי יש מי שנחצרך צבנים וצבנות והולאותיו מרובות לזונס ולכלכלם, ויש מי שצניו הגיעו לפרקן ולריך להשיאן אשה, ויש מי שמצקש רפואה וישועה, ובכן מן ההכרח שחצא השפעת צרכה לכל אחד ואחד צפרטיות למלא משאלות לבו לעושה, ולא הרי הכשפעה שנספעת לאחד

להם שכרם אף על פי שאינם עושים רק חלק קטן מן העבודה והרי הם כמסייע שאין צו ממש, רבנן אמרי ממחן תורה שנאמר כה תאמר לבית יעקב, ובפרשת מתן תורה חזין דאף שלא היה צרכה של בני ישראל להתקרב לעבודה השי"ת רק בעזר אלהי ממעל, מכל מקום גבר עלינו חסדו להחשיב כאילו נעשה כל העבודה על ידינו, ולך ה' חסד כי אתה השלם לאיש כמעשהו כאילו עשהו בעלמו.

*

ג עוד לחלוק מילין לפרש המדרש, מהיכן זכו ישראל לצרכה כהנים, רבנן אמרי ממחן תורה, שנאמר כה תאמר לבית יעקב.

ויתבאר על פי מה שאמרו חז"ל צירושלמי (סוטה פ"ט הי"ד) רבן שמעון בן גמליאל אומר משום רבי יהושע, מיום שחבר בית המקדש אין יום שאין בו קללה, מי מצטל, אמר רבי אבין בשם רבי אחא, צרכה כהנים מצטלת. והנה מבואר בגמרא (סנהדרין קצ.) אמר רבי ינחק, אין לך כל פורענות ופורענות שחצא לעולם שאין בה אחד מכ"ד צהכרע ליטרא של עגל הראשון, שנאמר (שמות לב לד) וציוס פקדי ופקדתי עליהם חטאתם. נמלא שכל הקללות והפורעניות המתרגשות וצאות לעולם, שורשם נוצע מחטא העגל, וצרכה כהנים היא המצטלת אחס.

והנה איתא במדרש (שמו"ר פמ"ג ס"ח) כי בשעת מתן תורה ראו ישראל ארבע חיות בצמרכבה, ונתחאו לזרת שור שבו, ומזה נתגלגל הדבר ועשו את העגל, עיי"ש. נמלא כי שורש חטא העגל החליל בשעת מתן תורה. אמנם כבר אמרו חכמים (מגילה יג:) אמר ריש לקיש, אין הקב"ה מכה את ישראל אלא אם כן צורא להם רפואה חחילה, שנאמר (הושע ז א) כרפאי לישראל ונגלה עון אפרים. ולפי זה י"ל

חורה קיבל כל אחד ואחד מישראל את החורה
דיבור מיוחד כפי שכלו והשגתו, ועל כן בשכר
זאת זכו לקבל גם שפע פרנסה וכלכלה בצרכה
מיוחדת לכל אחד ואחד.

L
*

כברי הכשפעה שנלמד לחצירו, ומהאי טעמה
נאמרה צרכה כהגיוס בלשון יחיד, כדי לזכר לכל
אחד ואחד צפרטיות כפי מה שנריך לו לדון.
(ועיין בייטב לב, בפרשתן מ"ש לדרכו).

ועל דרך זה אמרתי לפרש אמרנו בצרכה
המזון, כי הוא אל זן ומפרנס לכל ומטיב
לכל ומכין מזון לכל בריותיו אשר ברא, ולכאורה
יש לדקדק בכפל ה'לשון, דמאחר שכבר אמר
שהקב"ה זן ומפרנס לכל, מדוע נריך לחזור
ולומר ומכין מזון לכל בריותיו אשר ברא, אך לפי
האמור מצואר על נכון, כי מקודם חנו משבחים
כי הוא אל זן ומפרנס לכל ומטיב לכל, והכוונה
על הכלל כולו שהקב"ה זן ומפרנס לכל באי
עולם מקרני ראמים ועד זיני כנים, ושזו אחר
כך חנו אומרים ומכין מזון לכל בריותיו אשר
ברא, היינו מה שהקב"ה מפרנס ומכלכל לכל
אחד ואחד צפרטיות די מחסורו אשר יחסר לו.

ד ה או יאמר צניאור המדרש, מהיכן זכו ישראל
לצרכה כהגיוס, רבן אמרי ממחן חורה,
שנאמר כה האמר לבית יעקב.

ונראה בהקדם דברי הגמרא (סוטה יד.) דרש
רבי שמלאי, חורה תחילתה גמילות
חסדים וסופה גמילות חסדים, תחילתה גמילות
חסדים, דכתיב (בראשית ג כא) ויעש ה' אלהים
לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם, וסופה
גמילות חסדים, דכתיב (דברים לד ו) ויקבור
אותו צניא. ולכאורה יש לדקדק מפני מה הביא
את הפסוק ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו
כתנות עור, והלא כבר מצינו בחורה מקודם לכן
ענין גמילות חסדים, ככחוב (בראשית ז כב)
ויצן ה' אלהים את האלע, ודרשו חז"ל (עירובין
יח.) מלמד שקילעב הקב"ה לחוב והביאה לאדם
הראשון, ויביאה אל האדם, מלמד שעשה הקב"ה
ששציות לאדם הראשון.

אכן י"ל דאז בשעה שקילעב הקב"ה לחוב
ונעשה ששציות לאדם הראשון, עדיין היה
קודם החטא, ואין זה רצוחה כל כך שעשה
הקב"ה עמכם גמילות חסדים צעה ההוא, מה
שאין כן ענין ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו
כתנות עור, דבר זה כבר היה אחר החטא, ועל
זה דרש רבי שמלאי חורה תחילתה גמילות
חסדים, ללמדנו שהקב"ה גומל חסד עם האדם
אף לאחר שחטא, כי מקור הטוב רוצה להטיב
לכל ידח ממנו נדח, ואף כאשר נכשל האדם
בחטא ופשע לא יחפז במות המת כי אם בשוכו
מדרכו וחי, ועל כן גומל עמו חסד ומקרב
צימין לדקו למען ישוה אל ה' וירחמנו.

והנה כי כן מצינו במחן חורה, כי תורתנו
הקדושה ניתנה לכל ישראל בכלליות
במעמד הנבחר על הר סיני, אבל חוץ מזה קיבל
כל אחד ואחד מישראל את החורה צפרטיות כפי
שכלו וכפי השגתו, וכדאיחא במדרש (שהש"ר
פ"א ס"ז) בפסוק ישקני מנשיקות פיבו, מלמד
שהדיבור עלמו היה מחזר על כל אחד ואחד
מישראל, ואומר לו מקבלני אתה עליך, כך וכך
מאות יש זי, כך וכך דינין יש זי, כך וכך
טונשין יש זי, כך וכך מחן שכר יש זי, והוא
אומר הן והן, מיד הדיבור נושקו על פיו ולמדו
החורה. ואפשר לומר כי מטעם זה נאמרו עשרת
הדברות בלשון יחיד, חנכי ה' אלהיך, לא יהיה
לך, כי כל דיבור ודיבור נאמר לכל אחד ואחד
מישראל צפרטיות כפי שכלו והשגתו.

וזוה שדרש המדרש, מהיכן זכו ישראל לצרכה
כהגיוס, פי' מהיכן זכו לצרכה כזו שחבא
הכשפעה צפרטיות לכל אחד ואחד די מחסורו
אשר יחסר לו, רבן אמרי ממחן חורה, כי במחן

והגה איחא צירושלמי (סופה פ"ט הי"ד) רבן שמעון בן גמליאל אומר משום רבי יהושע, מיום שחרצ בית המקדש אין יום שאין בו קללה, מן מצטל, אמר רבי אבין בשם רבי אחא, צרכת כהנים מצטלת. הרי לן דאף על פי שחטאו ישראל ונגזר עליהם קללה חלילה, כמאמרם (שצח נה.) אין ציחה בלא חטא ואין יסורין בלא עון. מכל מקום גמל הקב"ה חסד עמכם ונתן להם צרכת כהנים שיש צכוחה לצטל הקללה מעליהם אף לאחר שחטאו כדי שיחטוררו לחזור בתשובה.

וע"ז זה שואל המדרש, מהיכן זכו ישראל לצרכת כהנים, היינו מהיכן זכו ישראל לצטל מהם הקללה אף לאחר שחטאו בכה צרכת כהנים, ולזה מציב ואומר ממתן תורה, כי תורתיו הקדושה תחילתה גמילות חסדים וסופה גמילות חסדים, ומשם חזינן שהקב"ה גומל חסד עם האדם אף לאחר שחטא, ומכאן זכו ישראל לצרכת כהנים לצטל מהם כל מיני פורעניות הצאות עליהם צסיצת החטא, ולהשפיע עליהם רחמים וחסדים. (ועיין צע"י חיים ח"צ צפרשתן מה שכתב לדרכו.)

*

1 עוד יבואר מאמר המדרש, מהיכן זכו ישראל לצרכת כהנים, רבנן אמרי ממתן תורה, שנאמר כה תאמר לבית יעקב.

3 וישמו את שמי על בני ישראל ואני אצרכם, פירש"י ואני אצרכם לישראל ואסכים עם הכהנים. ואינו מובן מה משמיענו בזה שהקב"ה יסכים עם הכהנים, והלא הוא איה להם לכהנים לברך את ישראל וצוודאי שהוא מסכים עמכם.

ונראה בהקדם מאמר המדרש (ילקוט ברכה רמז תתקנא) וזאת הצרכת אשר ברך משה איש האלהים, אמר ריש לקיש אלמלא

מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, כשם שגזר אדם על אשתו ועושה, כך הקב"ה, משה גזר עליו ועושה. ויתכן לומר כי כח זה להיות לדיק גזר והקב"ה מקיים, קיבל משה רבינו בשעת מתן תורה, וזה נרמז צפסוק (שמות יט יט) משה ידבר והאלהים יענוו צקול, פי' משה ידבר ויגזור כלפי מעלה, והאלהים יענוו ויקיים דברו, ומשם נמשך לכל חכמי ישראל העוסקים בחורה לשמה שיחא צטחם לגזור כלפי מעלה כציכול לעשות ראונו כרזונם, כמאמרם (מועד קטן עז:): לדיק מושל צירחת אלהים, שהקב"ה גזר גזירה ולדיק מצטלה.

ובזה יש לפרש דברי הכתוב (דברים לג א) וזאת הצרכת אשר ברך משה אי"ש האלהי"ם, היינו שהיה צכוחו לגזור על הקב"ה כדוגמת איש לאשתו כציכול, ועל זה ממשיך ואומר ה' מסיני בך חרה משעיר למו, ללמדונו שכה זה לצטל גזירותיו של הקב"ה קיבל משה רבינו בשעת מתן תורה.

והגה כי כן מצינו בצרכת כהנים שיש צכוחה לצטל כל גזירות רעות מעל בני ישראל, וכמו שדרשו במדרש רבה צפרשתן (פי"א ס"ג) על הפסוק (ביר השירים ג ז) הנה מטחו שלשלמה ששים גצורים סביב לה, רבי ציני בשם רבי אלעזר פתר קרייה בצרכת כהנים, הנה מטחו שלשלמה, זה הקב"ה שהשלום שלו, ששים גצורים סביב לה, אלו ששים אוחיות בצרכת כהנים, כולם אחוזי חרב מלומדי מלחמה, שהם נלחמים כנגד כל פורעניות שחורה, איש חרב על ירכו, שאפילו אדם רוחה צחלומו כאילו חרב מחתכת צירכו, מה יעשה, ישכים לבית הכנסת ויעמוד לפני הכהנים וישמע בצרכת כהנים ואין דבר רע מזיקו.

ובזה יתבאר דברי רש"י ואני אצרכם לישראל ואסכים עם הכהנים, רמז דאף בשעה שיחא נגזר מן השמים גזירה רעה על בני ישראל